

**ATT BEVARA OCH UTVECKLA KULTURMILJÖERNA ÖSTRA HÄSTHOLMEN-
YTTERÖN SAMT LÅNGÖREN I KARLSKRONAS SKÄRGÅRD**

**JOHANNA OLSSON VT 2007
EXAMENSARBETE 20 POÄNG**

**SEKTIONEN FÖR TEKNOKULTUR, HUMANIORA OCH SAMHÄLLSBYGGNAD,
PROGRAMMET FÖR FYSISK PLANERING VID BLEKINGE TEKNISKA HÖGSKOLA**

**ATT BEVARA OCH UTVECKLA KULTURMILJÖERNA ÖSTRA HÄSTHOLMEN-YTTERÖN SAMT
LÅNGÖREN I KARLSKRONAS SKÄRGÅRD**

**JOHANNA OLSSON VT 2007
EXAMENSARBETE 20 POÄNG
SEKTIONEN FÖR TEKNOKULTUR, HUMANIORA OCH SAMHÄLLSBYGGNAD,
PROGRAMMET FÖR FYSISK PLANERING VID BLEKINGE TEKNISKA HÖGSKOLA**

Förord & tack

Mitt magisterarbete *Att bevara och utveckla kulturmiljöerna Östra Hästholmen-Ytterön och Långören i Karlskronas skärgård* är resultatet av flera månaders arbete. Magisterarbetet utgör de 20 avslutande högskolepoängen på utbildningen Fysisk planering. Utbildningen som omfattar 180 högskolepoäng leder till en Technologie Magister i Fysisk planering. Resultatet av magisterarbetet är förutom detta dokument, även ett prov på att jag kan formulera en egen uppgift, prova mina kunskaper som jag erhållit under de senaste fyra åren samt applicera dessa. De omfattande inventeringar som jag genomfört har även gett en fördjupad förståelse för hur de äldre bebyggelsemiljöerna formats och används. Jag har under mina besök på öarna mötts av idel engagerade och positiva människor. Särskilt vill jag nämna Björn Berglund, ordförande i Långörens Hembygdsförening, som bidragit med många goda tankar och idéer och även litteratur och fotografier. Förutom de boende på Långören, Östra Hästholmen-Ytterön, som bidragit genom att svara på enkäter och visat mig runt vill jag tacka Anita Gustavsson från Östra Hästholmens Samhällsförening. Framförallt vill jag rikta min tacksamhet till min handledare Gösta Blücher, samt biträdande handledare Gunnar Nyström från Blekinge Tekniska Högskola, för att ha väglett mig och bidragit med konstruktiv handledning. Tack till min opponent Ewa-Maj Thörn för goda råd och synpunkter, till Anders Klar, på Karlskrona kommun, för kartunderlag och Anette Johansson samt Anna-Karin Skiöld, Länsstyrelsen i Blekinge län för en givande diskussion. Tack till min familj, för stöd och hjälp med korrekturläsning.

Sammanfattning

Magisterarbetet avgränsas till öarna Långören, Östra Hästholmen och Ytterön som ligger i Karskronas skärgård. Dessa kulturmiljöer speglar kustnäringar som lotsbosättningar och fiskeläger. Magisterarbetet leder fram till ett planförslag, bestående av områdesbestämmelser, för att bevara och utveckla dessa miljöer. Man kan identifiera ett problem i och med trenden med minskat antal bofasta i skärgården, som leder till att öarna är mer eller mindre övergivna under större delen av året. Likaså övergår många permanentboenden till fritidsboenden och då är det vanligt att husen byggs om utefter moderna krav och influenser.

Syftet med arbetet är att med hjälp av omfattande inventeringar få en bild av hur de traditionella bebyggelsemiljöerna ser ut och hur de vuxit fram samt hur de använts. Denna bakgrund ska bidra till en förståelse och respekt som sedan ligger till grund för planförslaget. Magisterarbetet avslutas med en kortare analys av de eventuella konflikter planförslaget skulle kunna ge.

Öarna trafikeras av två skärgårdsbåtar. Östra Hästholmen-Ytterön angörs även av en vägfärja som möjliggör arbetspendling för de omkring 60-talet bofasta. Långören har idag endast två bofasta, men för samtliga öar ökar befolkningen markant under sommaren.

Öarna omfattas av flertalet riksintressen, bland annat för kulturmiljöer. Här finns även flera naturvärden som noterats i ängs- och hagmarksinventeringen och bevarandeplanen för odlingslandskapet. På Östra Hästholmen-Ytterön finns även ett större naturreservat. Samtliga öar omfattas av skydd för landskapsbilden och av strandskydd. Lotshuset på Långören liksom bröderna Månssons båtvarv på Östra Hästholmen är utsedda till byggnadsminnen. Öarna omfattas ej av detaljplan eller områdesbestämmelser. Den fördjupade översiktsplanen menar bland annat att områdesbestämmelser bör upprättas liksom att kompletterande bebyggelse kräver särskild hänsyn till befintlig bebyggelse. Dessutom bör den specifika skärgårdskulturen lyftas fram. Länsstyrelsen i Blekinge menar att kompletterande bebyggelse

endast bör ske i de ursprungliga, koncentrerade områdena för att värna de traditionella bebyggelsemönsterna. Region Blekinge påtalar att besöksnäringen är en viktig del för skärgården, som både ger fler besökare och som även kan ge fler arbetstillfällen. Samtidigt som skärgården ska bevaras måste den utvecklas och hållas levande. Om detta handlar miljömålet *God bebyggd miljö*, vars regionala mål bland annat är att kulturmiljövärden och arkitekturhistoriska värden ska ses som resurser i en god boendemiljö. Att utveckla och värna byggnader och miljöer av särskilda värden tas upp i miljömålet *Hav i balans och en levande kust och skärgård*. Riksantikvarieämbetet arbetar mot detta

miljömål och har identifierat det växande fritidsboendet som ett hot, då bebyggelse som står oanvänd under stor tid under året riskerar att förfalla. Åtgärder för att få ett utökat permanentboende kan vara att försöka motverka att fastighetspriserna stiger kraftigt genom skattek tekniska åtgärder, boplikt, stöd och bidrag.

Några av de boende har i enkäter tillfrågats om öarnas framtid. Många är positiva till fler bostäder, men helst för permanentboende. Ett krav är dock att den nya bebyggelsen smälter in i miljön till form och stil. Flertalet tror även att ett bevarande av miljöerna går att kombinera med en utveckling.

Vid de grundliga inventeringarna på öarna har bebyggelsen analyserats. På Långören är bebyggelsen placerad utefter den bygata som återfinns på kartor ifrån 1807. På ön finns spår av säsongsbosättningar ifrån 1600-talet. Strax efter Karlskronas grundande, tillkom en lotsstation på Långören. Ön fick nu sina första permanenta boende och lotsstationen har gett ett flertal arbetstillfällen fram till nedläggningen 1960. Idag finns 24 fastigheter som är bebyggda med antingen hus om ett och ett halvt plan eller lite mindre fiskarstugor.

De flesta bostadshus ligger med långsidan mot bygatan och har en dekorativ veranda åt framsidan. På den lite mer privata baksidan finns en enklare groventré och tillhörande ekonomibygnader som

lada och matkällare. Bostadshusen har sadeltak, ofta med tegelimiterande plåt, fasaderna är ofta utsmyckade med snickarglädje och fönsterna är spröjsade. Ekonomihusen är faluröda och har vita eller svarta detaljer. På ön finns även två byggnader som uppfördes på 1940-talet och som rymde Försvarets matsal samt marketenteri. Här finns även tre stugor ifrån 1960-talet och ett bostadshus uppfört 1979.

Östra Hästholmens bebyggelse är till stor del lokaliserad till byn som ligger koncentrerad uppe på en höjd. Även här fanns lotsar stationerade och byns läge var en fördel då lotsarna härifrån kunde se ut över fjärden. Bebyggelsen är inte utflyttad vid skiftena, utan har sitt ursprungliga läge. Här har även jordbruket varit av större betydelse och byns lador är både flera och dominerande. Bostadshusen är ofta om ett och ett halvt plan, med veranda och viss snickarglädje. En del nya hus, både i modern tappning och i äldre stil har tillkommit i byn. Strax öster om bykärnan har ett flertal röda hus uppförts på 1980-1990-talet. Ytteröns bebyggelse har tillkommit senare, i slutet av 1800-talet, eftersom ön tidigare var utmarker till gårdar på fastlandet. Ytterön nyttjades då endast för bete och viss odling. Ytteröns bebyggelse är mycket blandad både till ålder och stil. Den är spridd över norra delen av ön, dock med viss koncentration längs vägen i nordväst där en mindre affär en gång låg. På Ytterön har flera nya hus byggts i varierande stil, ofta nära strandlinjen.

Planförslaget består av områdesbestämmelser med syftet att bidra till att säkerställa bevarandet av områdenas befintliga kulturmiljöer samt styra om-, ny- och tillbyggnader. Områdesbestämmelserna ska även gynna en framtida utveckling av områdena genom att ange grunddragen för markanvändningen. Då områdesbestämmelserna vinner laga kraft upphör skydd av landskapsbild samt strandskyddet att gälla inom området. I områdesbestämmelserna föreslås för utvecklingens skull, att markanvändningen anpassas för etable-

ring av verksamheter inom besöksnäring, turism och upplevelser. På Långören, samt i Östra Hästholmens bykärna, anges områden med användning anpassad för bebyggelsens kulturvärden. Innebörden av detta är att befintlig bebyggelse härinom ska bevaras och vårdas och ej får rivas. På Långörens norra del reserveras ett område till byggnader för fiskenäringen. På Ytterön föreslås två områden för ny bebyggelse, ett i anslutning till befintlig bebyggelse och ett nytt område med samma läge som den fördjupade översiktsplanen föreslår. Som egenskapsbestämmelser för ny bebyggelse gäller i korthet att denna ska anpassas efter befintlig bebyggelse och utformas efter den lokala traditionen.

När det gäller konsekvenserna av planförslaget så innebär områdesbestämmelserna i sig att man uppfyller miljömålet *God bebyggd miljö* och *Hav i balans samt levande kust och skärgård*. Översiktsplanen liksom Länsstyrelsen i Blekinge talar för områdesbestämmelser. Områdesbestämmelserna ska bidra till att det, vid nybyggnation tas hänsyn till det bebyggelsemönster som av tradition härskar liksom att yttre förändringsarbete anpassas till den stil bebyggelsen har. Här kan viss inskränkning upplevas av fastighetsägare då krav ställs, men vinsten ligger i att bebyggelsens karaktär bevaras för framtiden. Eventuell nybyggnation är troligen främst tänkbar på Östra Hästholmen-Ytterön då vägfärjan möjliggör arbetspendling. För Långörens del är föreslagna områden för ny bebyggelse lokaliserat utefter bygatan och som förtätning av den befintliga bebyggelsen. Ytterligare en faktor som kanske främst påverkar Långörens framtid är det kommande klimathotet. Ön är idag mycket flack och vid högvatten tränger vattnet upp till vissa bostäder. Det är därför svårt att tänka sig någon omfattande framtida nybyggnation på ön. För Östra Hästholmen och Ytteröns del ligger den mesta bebyggelsen högt och borde ej påverkas nämnvärt.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

KAPITEL 1 BAKGRUND

Inledning	1
Problemformulering	1
Syfte	1
Metod	2
Avgränsning	2
Bakgrund	2
Lokalisering	2
Båttrafik	3
Befolkning	3
IT infrastruktur	5
Befintligt skydd	5
Övriga naturintressen	7

KAPITEL 2 HISTORIK & BEBYGGELS-ANALYS

Långören – lotsarnas ö	11
Långörens bebyggelsemiljö	13
Östra Hästholmen och Ytterön	19
Östra Hästholmen och Ytteröns bebyggelsemiljö	22
Byggnadsstil	27

KAPITEL 3 RIKTLINJER	
Översiktsplanen	41
Länsstyrelsen om Långören, Östra Hästholmen-Ytterön	42
Region Blekinge om östra skärgården	42
Miljömål	43
Riksantikvarieämbetet	44
De boendes åsikter	45
KAPITEL 4 PLANFÖRSLAG	
Områdesbestämmelser	51
KAPITEL 5 KONSEKVENSER AV PLANFÖRSLAG	59
LITTERATURFÖRTECKNING	65
BILAGOR	69

KAPITEL 1 BAKGRUND

Inledning

Skärgårdsmiljön speglar mycket tydligt olika sidor av kustkulturens näringar ända sedan förhistorisk tid. Långören har varit ett lotssamhälle och Östra Hästholmen-Ytterön jordbrukssamhälle, men även här finns lämningar efter äldre säsongsbosättningar. Långören och Östra Hästholmen-Ytterön i Karlskronas skärgård ingår i flera riksintressen, bland annat för kulturmiljö. Här finns även naturreservat, natura 2000-områden samt byggnadsminnen. Områdena behöver idag få ett bättre, mer långsiktigt skydd, för att bevaras och utvecklas för framtiden. Karlskrona kommuns översiktsplan från 2002 talar för att skydd i form av områdesbestämmelser är lämpliga att arbeta fram. Att ge dessa kulturmiljöer ett långsiktigt skydd är även något som Länsstyrelsen talar för, liksom några av de nationella miljömålen.

Problemformulering

Områdena behöver bevaras, bland annat för att deras kulturmiljöer speglar en viktig svunnen epok av vår historia. Men samtidigt behöver vi underlätta och hålla öppet för en utveckling för att miljöerna ska kunna hållas levande. Förutsättningarna att hålla dessa delar av skärgården levande är olika. Östra Hästholmen-Ytterön som ligger relativt nära fastlandet har idag en vägfärja, medan Långören endast angörs av den mer begränsade skärgårdstrafiken, därför är möjligheterna att arbetspendla olika. Långören har få bofasta och har mer utvecklats som en fritidsby som lever upp under sommaren, medan Östra Hästholmen-Ytterön har fler bofasta och en traditionell bebyggelse uppblandad med större andel moderna hus. Skärgårdens bofasta befolkning minskar i antal och permanentboenden övergår ofta till fritidsboenden. Detta kan leda till att bebyggelsemiljön förändras. Husen blir större och får nytt utse-

de, alltefter våra nya krav på bekvämlighet och högre levnadsstandard och därmed förändras den bebyggda kulturmiljön. Det finns behov av att hitta en balans mellan att bevara och bruka den bebyggda kulturmiljön för att kunna erhålla en långsiktigt hållbar förvaltning.

Syfte

- Studera bebyggelse och bebyggelsemiljö på Långören samt Östra Hästholmen-Ytterön.
- Upprätta ett planförslag för att bevara och utveckla kulturmiljöerna på Långören samt Östra Hästholmen-Ytterön
- Undersöka hur planförslaget påverkar möjligheten att bevara och utveckla, med hänsyn tagen till de båda berörda miljömålen samt riksintresset för kulturmiljöer.

Examensarbetet kommer att ingå i projektet ”Strövstigar i Torhamns skärgård”, delprojekt Långören. Huvudprojektet är initierat av Östra Skärgårdens Samhällsförening. Projektet syftar till att öka boende och turisters intresse, kunskap och förståelse för Långörens olika natur - och kulturhistoriska värden och vikten av vidare skötsel och bevarande av dessa. Projektet bidrar till att uppfylla miljömålen *god bebyggd miljö, hav i balans samt levande kust och skärgård, ett rikt odlingslandskap* samt *myllrande våtmarker*. Examensarbetet kommer att ingå i en utställning i lotshuset på Långören samt göras tillgängligt på Långörens hembygdsförenings hemsida.

Metod

Arbetet är indelat i fem delar. Jag startade med att ta fram bakgrundsmaterial om öarna och tog reda på hur de är skyddade idag. Därefter har jag gjort omfattande inventeringar och analyserat bebyggelsemiljöerna, den historiska bakgrunden samt markanvändningen. Nu utarbetade jag även en enkät till några av de boende. I den tredje delen har jag studerat vad översiktsplanen säger om områdena, Länsstyrelsen och Region Blekinges tankar om öarna och till sist vad de boende själva tycker efter att ha besvarat min enkät. I den fjärde delen presenterar jag ett planförslag baserat på analyserna i föregående kapitel. I sista delen undersöker jag vilka konsekvenser mitt planförslag skulle kunna ha för de boende.

Avgränsning

Examensarbetet begränsas till öarna Långören och Östra Hästholmen-Ytterön i Karlskronas skärgård. Öarna Långören och Östra Hästholmen-Ytterön ingår i flera riksintressen, detta examensarbete fokuserar på riksintresset för kulturmiljö samt delar av de nationella miljömålen ”hav i balans och en levande kust och skärgård” och ”god bebyggd miljö”. Skälet till att valet föll på dessa öar är för Långörens del, samarbetet med Långörens Hembygdsförening och den dokumentation av Långörens bebyggelse som jag arbetat parallellt med. Östra Hästholmen-Ytterön har liknande bakgrund med ett äldre lots- och jordbrukssamhälle, men med den stora skillnaden närheten till fastlandet och förbindelse med vägfärja. Öarna har trots sina likheter olika förutsättningar inför framtiden.

Bakgrund

Jag kommer nu att presentera bakgrundsfakta om Långören och Östra Hästholmen-Ytterön för att ge en bild av hur och varför bebyggelsemiljöerna ser ut som de gör.

Lokalisering

Långören ligger två kilometer söder om Torhamns udde, i Karlskronas östra skärgård.

Östra Hästholmen och Ytterön ligger i den inre delen av Torhamns skärgård vid Yttre park och var från början två separata öar. Sedan 1960-talet är de sammanbundna av en väg som leder över öarna, ifrån hamnen vid vägfärjan i norr till stranden söder om Östra Hästholmens by. Vägen passerar det låga området Maren, se foto nedan, som en gång låg under vatten. (Anglert 2000, s 1.)

Båttrafik

Östra skärgården trafikeras av Skärgårdstrafiken med varierande turtäthet under året. Alla öar med permanentboende angörs. På sommartid går samtliga turer till Trossö, men på vintertid är denna tur begränsad och i de flesta fall angör man Torhamn eller Yttre Park. Skärgårdstrafikens tidtabeller medger inte någon möjlighet till arbetspendling. (Karlskrona kn, Föp 1999) Önskemål från de boende finns angående en pendlingsmöjlighet från Torhamn/Yttre Park till Karlskrona för att underlätta för dem som inte har tillgång till egen bil.

Bilden visar de rutter som de två skärgårdsbåtarna kör. Blå linje utgår ifrån Fisktorget i Karlskrona och angör bland annat både Yttre Park, Ytterön- Östra Hästholmen samt Torhamn och Långören. Den gula linjen trafikerar östra skärgården och Torhamn. Vintertid är antalet turer få. Kartan som är omarbetad kommer från Karlskrona kommun.

Sträckan mellan Yttre park på fastlandet och Ytterön trafikeras sedan 1965 av en vägfärja som avgår fyra gånger i timmen. Överfarten tar cirka tre minuter och ger en bra möjlighet till arbetspendling för de boende. Vägfärjan ger dessutom tre arbetstillfällen. Dock så innebär eventuella tekniska problem med färjan att samhället blir mycket sårbart. (Anglert 2000, s 16.)

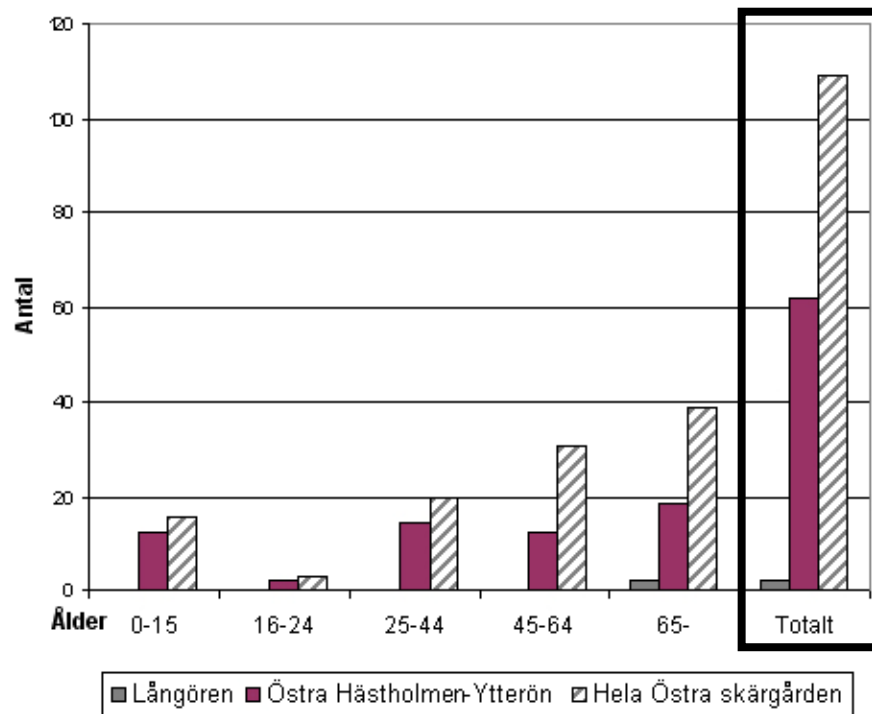
Befolkning

Under sent 1800-tal hade Ytterön 214 och Östra Hästholmen 133 invånare. Avfolkningen hade påbörjats när vägfärjan kom 1965. (Anglert 2000, s 8.)

Tack vare färjans täta turer som gör det lätt att ta sig till skola och arbete har avfolkningen idag avstannat och nya generationer växer upp på ön. Idag är enligt Gustavsson¹ omkring en tredjedel av öns befolkning barn.

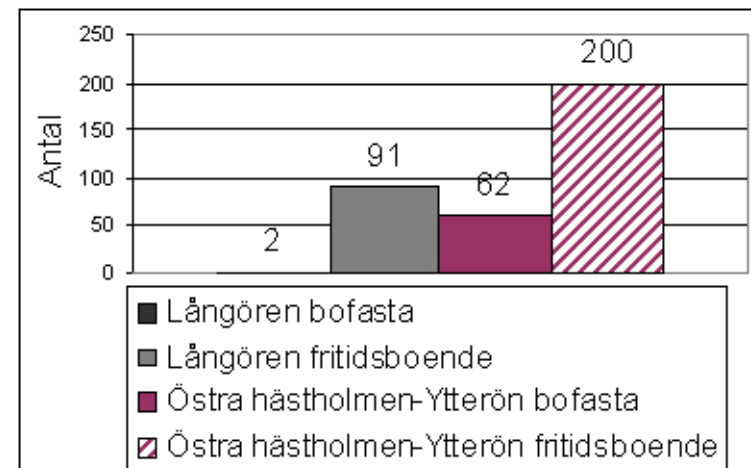
¹Anita Gustavsson ordf. Östra Hästholmens Samhällsför. Intervju den 18 oktober 2006.

I slutet av 1998 såg åldersfördelningen i hela Östra skärgården ut på följande sätt som visas i diagrammet nedan. (Karlskrona kn, Föp 1999, s 76) Skärgården har generellt sett färre personer i åldrarna under 44 år och fler i åldrarna 45 år och uppåt än kommunen totalt.

Befolkningsmängden ser olika ut för olika tider på året. På Långören som har två bofasta ökar befolkningen sommartid till närmare ett-hundra. Enligt Berglund² på Långören är det vanligt att två generationer delar på fritidshusen, oftast ägs de av den äldre generationen. Antalet sommarboende är beräknade utifrån en gräns på ca tio dagar för regelbunden vistelse i respektive hus. Dessa personer är således sällan samtidigt på ön, som mest under t.ex. juli månad kan det vara ca 70 personer.

Enligt Gustavsson³ ökar även befolkningen för Ytterön-Östra Hästholmen sommartid från ca 60-talet bofasta till omkring tvåhundra. Diagrammet gäller för år 2006.

² Björn Berglund ordf. Långörens Hembygdsförening, intervju december 2006.

³ Anita Gustavsson ordf. Östra Hästholmens Samhällsför. Intervju 18 oktober 2006.

IT infrastruktur

1999 bildades Skärgårdsalliansen i Karlskrona ekonomiska förening, Aspö Intresseförening, Ytterön/Östra Hästholmens- och Östra Skärgårdens samhällsförening som gick samman med initiativet att genomföra ett EU-projekt *IT och möjligheter i Karlskrona skärgård*. Målet var att förbättra kommunikationerna i Karlskrona skärgård. Idag finns datakommunikation med radiolänk i skärgården och på Långören har en mindre datorhörna inretts i lotshuset. (Öriket- Karlskrona skärgård)

På Östra Hästholmen grävs, enligt Gustavsson⁴ ner bredband till de flesta fastigheter. Här används även Missionshuset som gemensam datorstuga och ofta sitter här skolbarn och arbetar med sina läxor.

⁴ Anita Gustavsson ordf. Östra Hästholmens Samhällsför. Intervju den 18 oktober 2006.

Befintligt skydd

Riksintressena regleras i Miljöbalkens kapitel 3 och 4.

Områdena kan vara riksintressanta ur flera perspektiv. Riksintressanta områden är av värde för hela landet och kräver att särskild hänsyn tas och noggrann avvägning görs om vad områdena ska användas till. Ofta krävs bedömning för varje fall av nyetablering inom riksintressanta områden och om en åtgärd medför påtaglig skada skall etableringen ej genomföras. (Länsstyrelsen i Blekinge län, Riksintressen)

Här finns även en del övriga naturintressen, byggnadsminnen liksom skydd av landskapsbild och strand. Nedan redovisas vilka skydd som finns på de olika öarna. Samtliga kartor är omarbetade, men kommer ifrån Karlskrona kommun.

Riksintresse för kustzonen

✓ Långören

✓ Ytterön-Östra Hästholmen

Hela Blekinges kustområde betraktas i sin helhet som riksintressant och omfattas av geografiska bestämmelser enligt 4 kap miljöbalken. Riksintressets syfte är att skydda natur- och kulturvärden som är av stor betydelse för turism och friluftsliv. Bestämmelserna ska inte innebära ett hinder för utveckling av befintliga tätorter eller för det lokala näringslivet, men hänsyn måste tas och exploatering och olika ingrepp ska vägas mot bevarandebestämmelserna och människors tillgång till rekreation och natur. Fritidshusbebyggelse får enbart uppföras som komplettering till befintlig bebyggelse. Undantag kan göras om det finns särskilda skäl som att den nyttillänkta bebyggelsen tillgododrar det rörliga friluftslivets behov eller avser enkla fritidshus i närheten av tätortsregionerna. (Länsstyrelsen i Blekinge län, riksintresse geografiska områden)

Riksintresse för kulturminnesvård

✓ Långören

✓ Ytterön-Östra Hästholmen

Östra skärgården speglar människans kontinuerliga och mångsidiga utnyttjande av området. Fångstmannen, fiskaren och bonden har lämnat tydliga spår efter sig. De äldsta spåren utgörs av en säsongsbunden fångstbosättning på ön. Långörens lotsbosättning visar på få sentida förändringar och ger därför en mycket god bild av skärgårdens äldre samhällen. Därmed har Långören ett betydande kulturhistoriskt värde. (Karlskrona kn, Föp, samrådshandling 1998, s 62)

Den traditionellt täta bebyggelsen står kvar på sin ursprungliga plats utmed bygatan trots skiftet i slutet av 1800-talet.

(Karlskrona kn, 1980) Bebyggelse som har tillkommit efter sekelskiftet 1800-1900 är missionshuset, enstaka byggnader tillhörande Försvaret samt ett fåtal sommarstugor.

Innerskärgården representeras av Östra Hästholmens by med sina alltjämt väl hävdade, ålderdomliga kulturmarker.

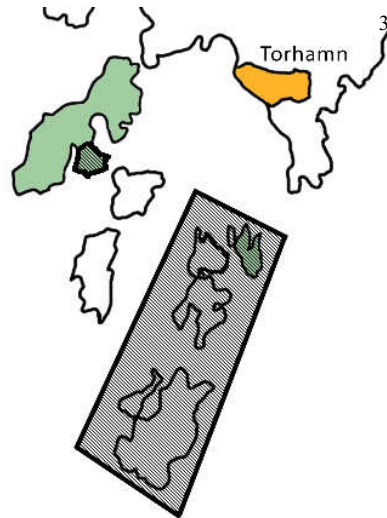
(Karlskrona kn, Föp 1999, s 70)

Riksintresse för yrkesfiske

✓ Långören

✓ Ytterön-Östra Hästholmen

Skärgårdsområdet med vatten mellan 0-6 meters djup är i sin helhet av riksintresse för yrkesfisket. (Karlskrona kn, Föp 1999, s 68)

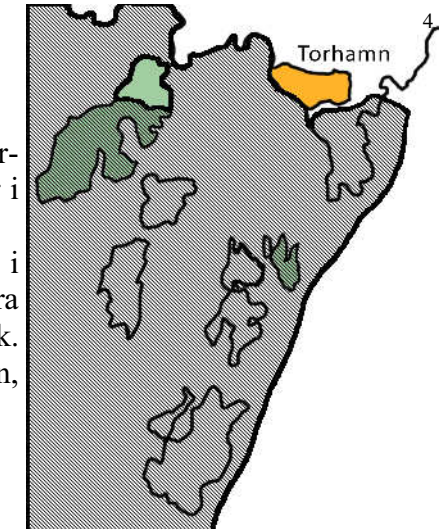
Riksintresse för naturvård

✓ Långören

✓ Ytterön-Östra Hästholmen

Området har mycket stora naturvärden och har få motsvarigheter i landet eller landsdelen.

Då Blekinges skärgård är ensam i Östersjön att ligga inom den södra lövskogsregionen är den unik. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986, s2)

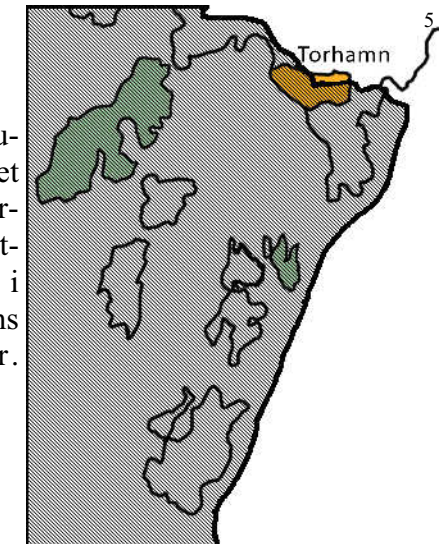
Riksintresse för friluftsliv

✓ Långören

✓ Ytterön-Östra Hästholmen

Den östra skärgården är ett populärt utflyktsmål, särskilt för det båtburna friluftslivet och är därmed ett riksintresse. Östra Hästholmen-Ytterön är lättillgänglig i och med vägfärjan och här finns flera lämpliga badplatser.

(Karlskrona kn, Föp 1999, s 66)

Riksintresse för totalförsvaret

√ Långören

√ Ytterön-Östra Hästholmen

Hela Karlskronas skärgård utgör riksintresse för totalförsvaret. (Karlskrona kn, Föp 1999, s 72)

Övriga naturintressen

Ängs- och hagmarksinventeringen

√ Långören klass I,II

√ Ytterön-Östra Hästholmen, klass I

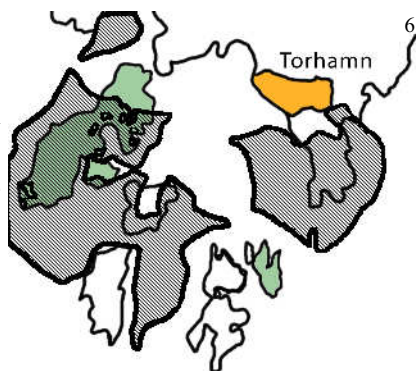
På Långören förekommer områden med värdeklass II och I enligt ängs- och hagmarksinventeringen. Strandängarna nedanför Östra hästholmens by har värdeklass I.

Naturresevat

Långören

√ Ytterön-Östra Hästholmen

Större delar av Östra Hästholmen samt södra delen av Ytterön är naturreservat sedan 1975, se karta till höger. Undantaget är norra Ytterön, Östra Hästholmens by samt mindre områden med sammanbunden bebyggelse. (Karlskrona kn, FÖP 1999, s 74)

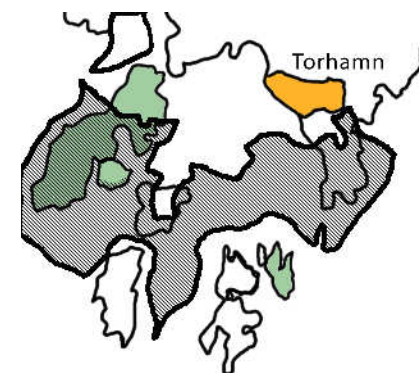

Natura 2000-område

Långören

√ Ytterön-Östra Hästholmen

Större delen av Östra Hästholmen samt södra delen av Ytterön är skyddat för sitt stora värde som fågellokal, undantaget är dock Hästholmens by. Se karta. (Karlskrona kn, Föp 1999, s 64)

Bevarandeplan för odlingslandskapet

Långören

√ Ytterön-Östra Hästholmen

Klass I

(Länsstyrelsen i Blekinge län, 1996)

Ekologiskt känsligt område

√ Långören

√ Ytterön-Östra Hästholmen

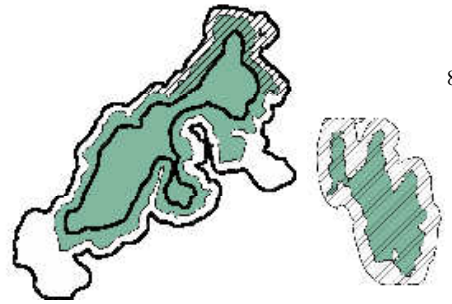
Hela skärgården öster om Sturkö och Senoren och söder ut till Utklippan är ett ekologiskt känsligt område. Både Långören och Ytterön-Östra Hästholmen ingår. (Karlskrona kn, Föp 1999, s 74)

Strandskydd

✓ Långören

✓ Ytterön-Östra Hästholmen
Generellt gäller etthundra meter strandskydd från strandlinjen vid normalvattnenstånd, men detta kan utökas till trehundra meter.

För de aktuella områdena, se markerade områden på kartorna ovan. (Karlskrona kn, Föp 1999, s 74)

Byggnadsminne

✓ Långören

✓ Ytterön-Östra Hästholmen
Långörens lotshus utnämndes till byggnadsminne 1996.

Året efter förklarades Bröderna Mårtenssons båtbyggeri på Östra Hästholmen, se bild, för byggnadsminne. Båda anläggningarna är belägna inom riksintresseområde för kulturmiljövården. (Länsstyrelsen i Blekinge län, Blekinges byggnadsminnen)

Förordnande enligt 19 § NVL, skydd av landskapsbild

✓ Långören

✓ Ytterön-Östra Hästholmen

19 § Naturvårdslagen, i dess lydelse före 1975. Förbud att utan Länsstyrelsens tillåtelse uppföra helt ny byggnad, grävnings- och andra förberedelsearbeten för bebyggelse, anlägga väg, sådd eller plantering av skog på tidigare icke-skogsbärande ytor m.m. Idag har Länsstyrelsen framfört en önskan att ta bort detta skydd mot att man istället inför områdesbestämmelser. Både Långören och Ytterön-Östra Hästholmen ingår.

(Karlskrona kn, Föp 1999, s 75)

Planbestämmelser

✓ Långören

✓ Ytterön-Östra Hästholmen

Ingen av öarna är detaljplanelagda eller omfattas av områdesbestämmelser.

(Karlskrona kn, Föp 1999, s 62)

KAPITEL 2
HISTORIK &
BEBYGGELSEANALYS

Detta kapitel ger en historisk bakgrund och berättar om hur bebyggelsen på öarna vuxit fram och hur marken har använts. Bebyggelsens struktur liksom användning och stildrag kommer att analyseras.

Långören – lotsarnas ö

De första lotsarna, eller vägvisare som de först kallades, kom till Långören under tidigt 1700-tal, efter att Karlskrona grundats. Den nya örlogsbasen och lotsningen till denna från Kalmarsund var orsaken till deras arbete och Långören blev huvudlotsplats för Karlskronas östra skärgård. Stationen utgjordes av ett hemman som beboddes av överlotsen och dennes familj. Från det höga tornet i lotsstationen turades lotsarna om att spana efter fartyg på ingång genom leden. Först 1960 blev lotsstationen nedlagd. (Länsstyrelsen i Blekinge län, Långörens lotshus)

Markägoförhållanden genom tiderna

Östra Häradet definieras på följande vis. Det vi idag kallar östra skärgården har en gång ingått i det mindre rätts- och förvaltningsområdet Östra Härad, inom Blekinge län. Östra Häradet omfattade områden norr och nordost om Karlskrona, tinget låg i Lyckeby. (Nationalencyklopedin)

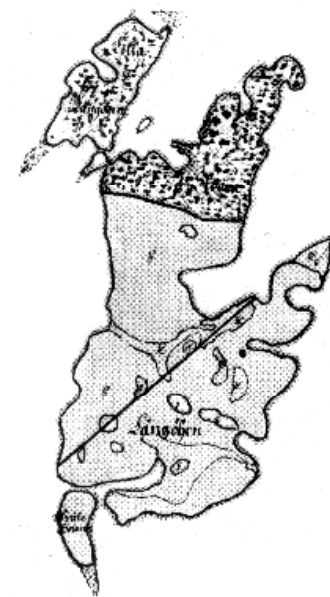
Tidigt ansåg gemene man att Långören med flera holmar var allmänningar som tillhörde Östra häradet och fastlandets åboar brukade dessa som betesholmar. I samband med att Kronan tog över som ägare 1702 uppstod en längre tid av protester och det hela ledde till att landshövdingen fick utreda ägoförhållandet. 1725 förklarade landshövdingen Långören för häradsskär och följderna blev att ön översvämmades av kreatur, så många så att lotsarna, som vid

denna tid bodde på Långören yttrade sitt missnöje. Protesterna ledde till slut till att en del av ön avdelades att tillhöra lotsarna. Se bild. Men landshövdingens beslut gillades inte av kammarkollegiet utan ärendet kom att debatteras i över 30 år tills ön överfördes från kronohemman till skattehemman i jordeböckerna. (Berglund, H. s.9) Ett kronohemman är en fastighet på jord ägd av kronan. Bönderna på ett skattehemman fick betala skatt. (Nationalencyklopedin)

Idag är fastigheterna privatägda, mestadels av ättlingar till de första Långörenborna. (Berglund, H. s.21) Ett undantag är lotshuset som Försvaret övertog efter lotsstationens

nedläggning. Karlskrona kommun övertog lotshuset 1994 från försvaret och överlät fastigheten 1999

till Långörens Hembygdsförening. Öns missionshus ägs av Långörens intresseförening. (Långörens släktförening)

10

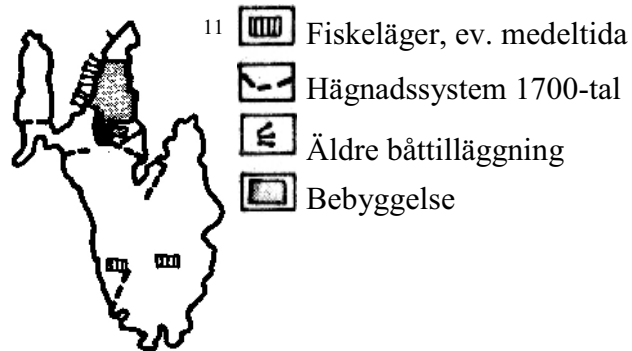

Markens användning

Landskapsutformningen i området är präglad av ett intensivt nyttjande som betesmark i äldre tider och även till viss del av fisket. Till detta kommer nödvändiga inägomarker som nyttjades för skötsel av husdjur och naturhushållning. Särskilt intressanta är

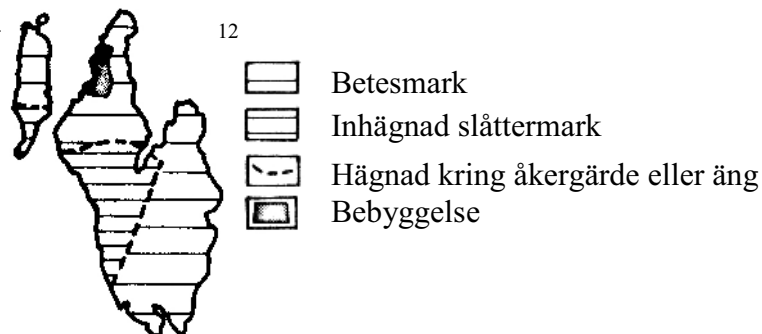
rester efter äldre hägnader, fiskelägen och båttillägningar.

På södra delen av Långören har man hittat husgrunder av fiskeläger.

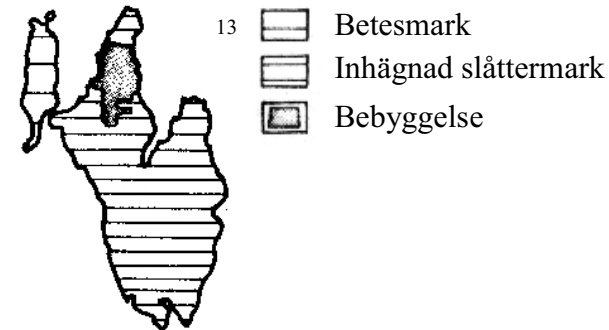

Dessa fiskeläger kan ha varit säsongsbosättningar och kan härröra ända från medeltiden. Under 1700-talet nyttjades Långören av bönder ifrån Torhamn till slätter och bete. Nu skiljde man betesmarken i norr ifrån ängen i söder med stenhägnader.

Sedan början av 1700-talet fanns det ett fiskeläger på ön och 1807 delas ön i två delar. Kartan nedan visar hur en stenhägnad avgränsar ett ängsgärde i sydväst omkring 1810.

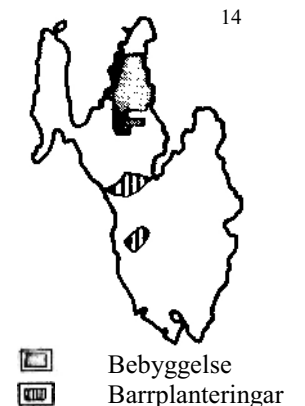

Fram till 1880-talet växer befolkningen och 1878 delas ön vid laga skifte, mellan nio på Långören bosatta markägare. Ägorna skiljer man åt genom nyuppförda stenhägnader. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986, ss. 48 - 65). Trots skiftet 1878 så kom bebyggelsen att ligga kvar på sin ursprungliga plats. (Karlskrona kommun, 1980)

På Långören fanns till en början endast trädgårdar eller "kålhagar" i byn, men på 1880-talet røjde man och hägnade mindre potatislyckor söder om byn på Skäret. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986, s. 47) Vid 1920-talet var ägofördelningen i stort sett densamma som vid 1878. Nu har två barrplanteringar tillkommit i söder på de tidigare potatislyckorna. Omkring 1955 upphörde betet av djur tillhörande de boende på ön. Vid 1980-talet är marken under igenväxning. Men i början av 1990-talet sker bete med får och idag med nötboskap på södra delen av ön för att hålla landskapet öppet. (Blekinge Museum, s. 59)

Kartan visar Långören 1982 med sin samlade bebyggelse i norr. De två markeringarna i söder är tallplanteringar.

Dessutom har man under de senaste åren slagit och röjt området *Lilla slätt*, se röd markering i öster, för att åter få ett genuint utseende med öppen mark och solitära enbuskar. Även Vannårdsslätten, se västra markeringen, vårdas som slätteräng.

Under andra världskriget förekom betydande militär aktivitet i skärgården. På Långören var ca 100 man stationerade.

(Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986, ss. 47-57)

Långörens bebyggelsemiljö

Långören har den bäst bevarade bebyggelsemiljön i östra skärgården. En viktig del i miljön är de många kåsar som fortfarande används. (Blekinge Museum, s. 59)

På fotot taget av Björn Berglund syns en del av Långörens kåsar.

En kås är enligt Nationalencyklopedin, en förtöjningsplats för båtar, utgrävd som en ränna i marken ofta med sidor förstärkta med stenar som förlängts ut i vattnet till stembryggor. Kåsar var allmänt förekommande i äldre tid i området.

Som jag tidigare nämnt har fiskeläggret utvecklats från säsonsbebyggelse till permanentbebyggelse för att under de senaste decennierna åter bli till fritidsbebyggelse. Trots en varierad utveckling så har bebyggelsemiljön förblivit traditionellt småskalig och tät.

(Karlskrona kommun, 1980)

En del av husen är hitflyttade ifrån fastlandet. Före sekelskiftet 1800-1900 var det inte ovanligt att skärgårdsborna köpte hus på fastlandet, då det ofta var för dyrt att bygga nytt. Husen de köpte var ofta mangårdsbyggnader på mindre gårdar i ett och ett halvt plan med små fönster på ovanvåningen, som man sedan återuppförde i sin ursprungliga stil. Idag finns inget av de uppflyttade husen kvar i sitt ursprungliga skick, men rester eller ombyggnationer av dem finns. Till exempel så är huset på fastighet nr 20, se bild, uppbyggt av material ifrån ett äldre hus som tidigare funnits på grannfastigheten nr 4. Det äldre huset var i sin tur troligen hitflyttat ifrån fastlandet. (Berglund. H, s.18) Ett hus som tidigare stått på fastighet nr 18 har, enligt Bergström⁵, flyttats från Långören och återfinns idag i Torhamn.

⁵ Bergström, Håkan. Boende på Långören, intervju augusti 2006

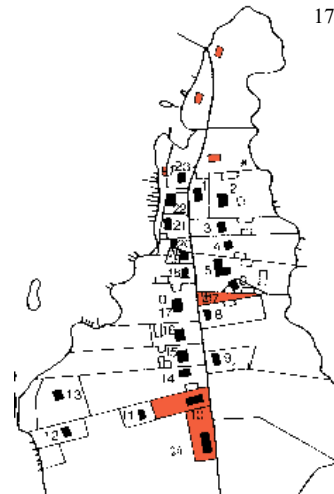

Användning

Byggnadsfunktionerna är kopplade till de traditionella näringarna fiske, småbruk och lotsyrket, med undantag för de på 1900-talet tillkomna sommarstugorna. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986, s. 71)

Några byggnader som har tillhört försvarsmakten har idag återgått till privat ägande och används som sommarhus. De flesta bebyggda fastigheter, bortsett från sommarstugorna, har ekonomibyggnader såsom brygghus, lada, matkällare, fiske- och sjöbod.

På norra delen av ön på samfälld mark finns sjöbodar, vänthall och byggnad för postfack och sopsortering. Missionshuset i mitten av byn är även det beläget på samfälld mark. I söder ligger försvarets f.d. hus som användes som marketenteri samt kronomatsal. Det före detta marketenteriet, som visas på fotot nedan, är idag sommarstuga

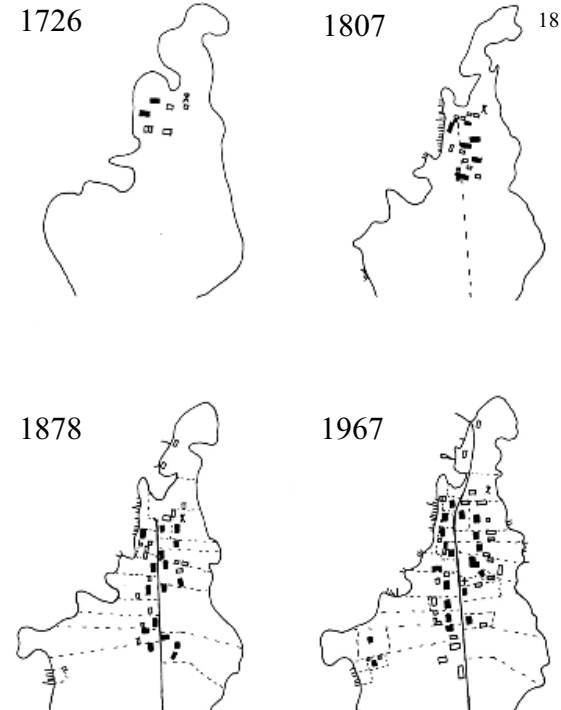
Bebyggelsens struktur

Som man kan se på bilderna nedan så är byns bebyggelse tämligen koncentrerad. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986, s. 71)

För Långörens bys utseende och struktur har bestämmelserna om bygatans sträckning och bredd haft stor betydelse. Redan på 1807 års karta ser man bygatan utritad och alla markägare hade sina tomtplaner utefter denna. På 1807 års karta ligger husen utan ordning, men samtliga hus uppförda efter detta år har alla lagts något indragna på tomterna, med små vackra trädgårdar på framsidan. (Berglund, H. s18)

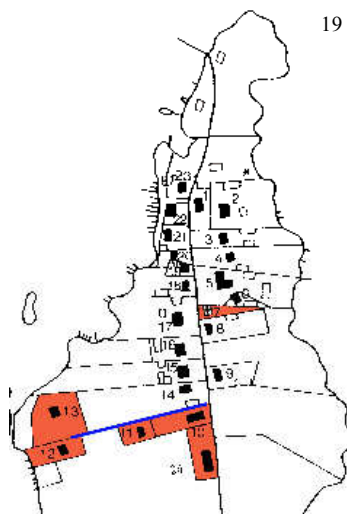
På 1878 års karta kan man se hur bebyggelsen utökats söderut längs med bygatan.

Den sista kartan visar att hus tillkommit i sydväst och i söder.

På kartan här intill syns missionshusets centrala placering i byn och Försvarets f.d. byggnader, nr 10 och 24 längst i söder samt de under 60-talet tillkomna sommarstugorna, nr 11, 12 och 13 i sydväst som är de första husen som inte placerats utefter bygatan.

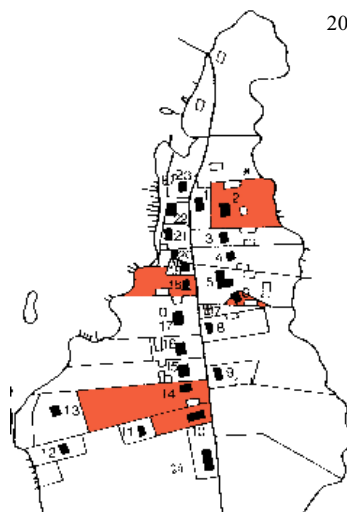
Fram till sommarstugorna finns en mindre tvärgata, se blå linje, i vinkel mot bygatan. Detta är en samfärd väg som enligt Berglund⁶ förr nyttjades för att driva djur till Vieskär strax väster om Långören.

Situationsplaner

De flesta husen ligger placerade med långsidan längs med bygatan, men något undantag finns nr 14 och nr 10 där istället gaveln är riktad mot bygatan. Två av fastigheterna nr 2 och 6 gränsar inte mot bygatan utan är placerade bakom andra fastigheter. För att komma fram till dessa fastigheter finns smala äldre fägator, ofta inramade av stenvmurar.

Under 1940-talet när förvarsmakten uppförde bl.a. marketenteri och kronomatsal på Långören, lades dessa i bygatans förlängning åt söder.

Under 1960-talet byggdes tre mindre sommarstugor i sydväst och därmed kom den gamla gångvägen i vinkel mot bygatan att bli mer använd. (Berglund, B, 2006) Det bostadshus som 1979 tillkom på fastighet nr 18 ligger på gammal grund och därför på samma position som äldre bebyggelse. Det senaste huset som byggdes på 2000-talet är en komplementbyggnad på fastighet nr 2 och den är lagd i linje med äldre ekonomihus.

De funktionella sambanden mellan ekonomihus och bostäderna är viktiga i den bebyggda miljön. De allra flesta ekonomibygnaderna ligger på bostadshusens baksida, som på bilden nedan som visar fastighet nr 15. På bilden syns även en fägata med stenvmurar på båda sidor. På denna gång ledde djuren till och från ladan så att inte trädgården blev nedtrampad.

I några fall kan man gissa sig till att lokaliseringen av ekonomihuset i förhållande till bostadshuset utgör skydd för de bitvis hårda vindarna från det öppna havet. Men skäl kan också vara att man förlade sina redskapsbodar m.m. närmast strandlinjen för närhetens skull. Likaså ville man troligen hålla sina djur såsom höns och gris på visst avstånd från bostaden.

I vissa fall har byggnadernas placering skapat mer eller mindre skyddade, kringbyggda tomter och tydligt definierade mellanrum som i vissa fall leder besökaren vidare till en annan del av tomten.

⁶ Berglund, Björn. Ordf. Långörens Hembygdsför. Intervju 06 februari 2007.

På bilden ser vi fastighet nr 5, där en gång mellan matkällare, hönshuset och utedasset leder vidare till ladan.

Man kan även se en tydlig uppdelning av vacker, prydlig framsida och en mer privat baksida. De flesta bostadshus har en veranda åt bygatan, ofta med dekorativa dubbeldörrar och snickarglädje.

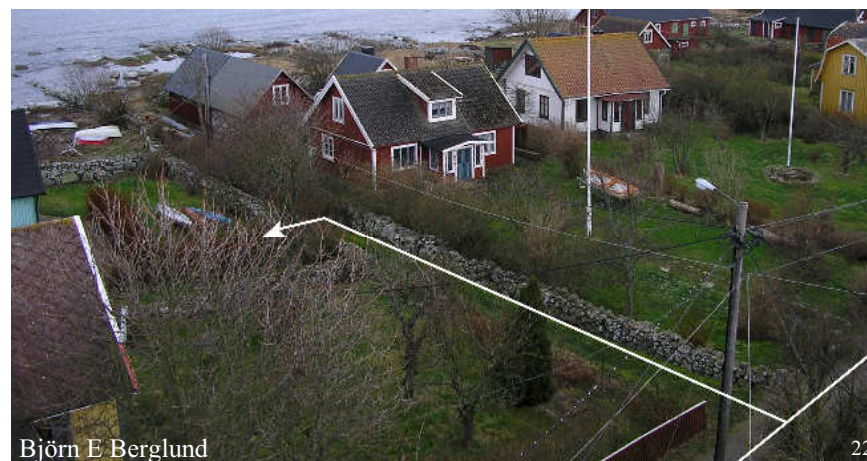
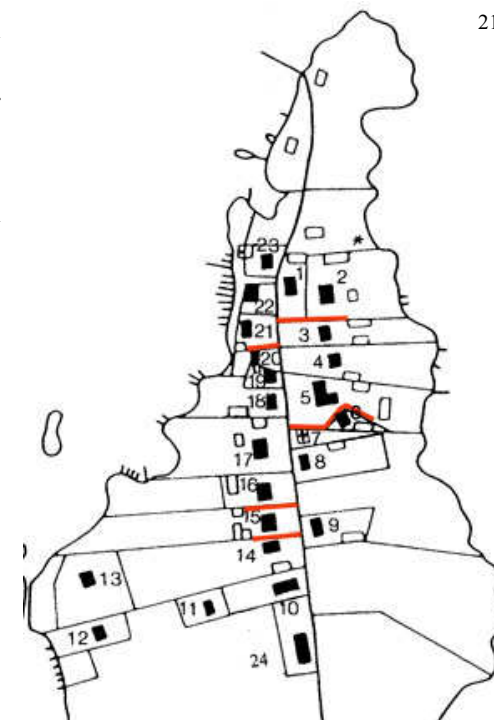
Något som är slående är den rika mängden sten på ön. De allra för-

sta säsongsbodena utgjordes av just kojor av sten. På en av fastigheterna finns rester utav en stenkoja ifrån 1600-talet. Dessa rester utgör idag en del av stommen i ett hus. Likaså har mycket sten gått åt till de många stenkällarna på ön, ibland har stenkällarna så tjocka väggar som en meter.

Man har även använt sten till de äldsta grunderna, till att dela av betesmark och tomtmark och till att markera gång- och fägator på tomtarna.

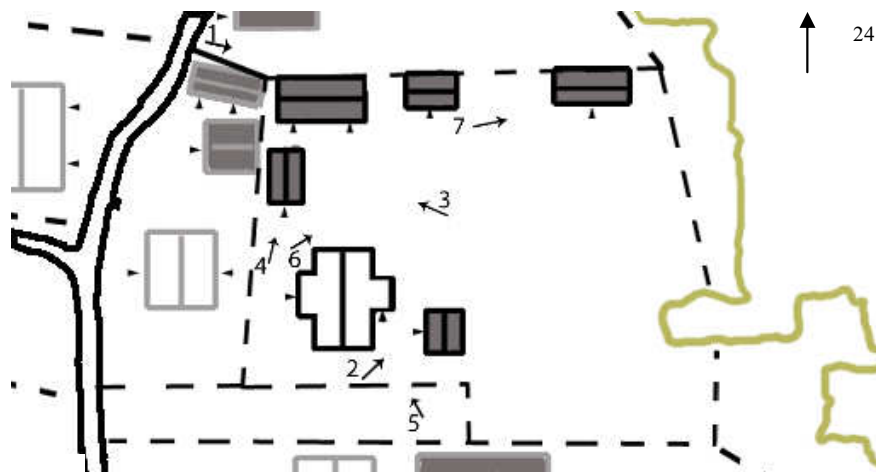
Kartan visar de fägator som finns kvar idag. Bilden visar fägatan till fastighet nr 2. För att kunna ta sig till fastighet nr 2, som ej grän-sar till bygatan, måste man gå på den fägata som finns här. Situationen är den samma för fastighet 6.

Exempel på gårdsbildning

Bilden nedan visar fastighet nr 2 och omkringliggande byggnader. Denna gårdsbildning är enligt inventeringen som gjordes av Blekinge läns museum 1989 mycket väl bevarad och därmed en god representant för hur man vid 1900-talets början utformade sina gårdar. Dock så har huset som visas på foto nr 7 nedan, tillkommit på 2000-talet. De mörka figurerna är ekonomibyggnader och de vita är bostadshus. De byggnader som tillhör fastighet nr 2 har svarta konturer.

På bild ett syns ett antal lador och i längst bak huset som tillkom på 2000-talet. Bild två visar brygghuset som är placerat öster om bostadshuset. Bild tre visar ladans södra fasad samt det vidbyggda utedasset och det gamla grishuset. På bild fyra ses stenkällaren och ladan i bakgrunden. Bostadshusets groventré, bislaget, har ingång från södra sidan, bild fem. Brygghuset skulle kunna bidra med lä för entrén. Bilderna sex och sju visar det nybyggda huset. Detta ligger i linje med ladan och grishuset.

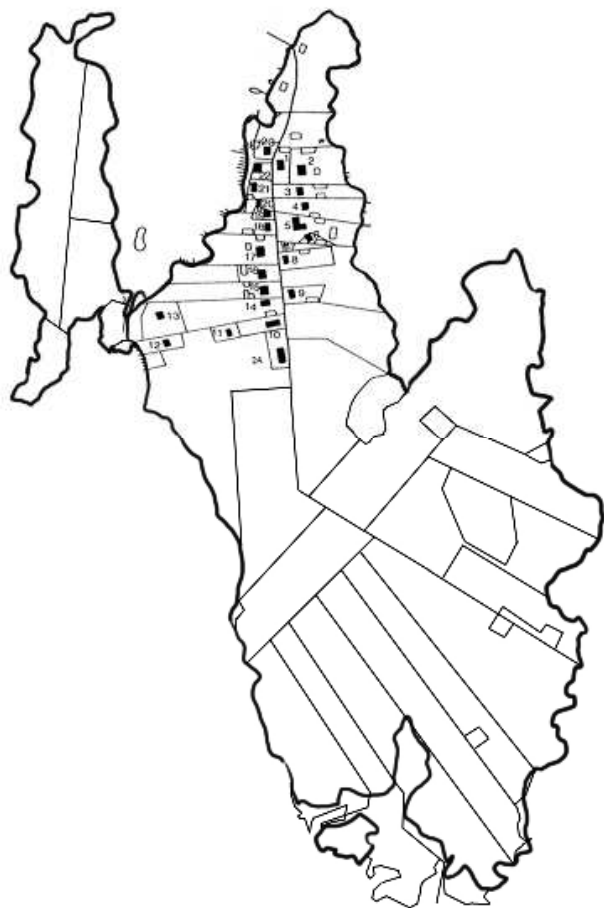

- Bostadshus
- Ekonomihus

Fastighetsindelning

Idag finns det 22 stycken fastigheter bebyggda med bostäder på Långören. Utöver detta tillkommer Lotshuset, Missionshuset samt fiskebodan m.fl. Den hemmansklyvning som skedde i slutet av 1800-talet gäller i stort än idag. Flera bebyggda fastigheter har dessutom varsin skärspel, på öns södra del, eller på Lilla Långören, i nordväst. (Berglund, H s.21)

25

Bebyggelsens tillkomst

Av de idag befintliga husen är det äldsta byggt 1857 och det senaste 1979. Tio av husen är uppförda före år 1900 och resterande 14 mellan 1900 och 1979. (Berglund, B, 2006) Komplementbyggnaden på fastighet nr 2 fick 2004 dispens från strandskydd av Karlskrona kommun.

Östra Hästholmen och Ytterön

Historisk Jordbruksby

En gång gick vattnet upp över de idag låga strandängarna och skiljde Ytterön, i norr, ifrån Östra Hästholmen. (Anglert, M s 1)

Ända sedan förhistorisk tid så har den agrara näringen präglat skärgården. Östra Hästholmen får troligen sin första fasta bondebebyggelse redan under järnåldern. Jordbruken var oftast småskaliga och dagens åkermark överensstämmer ofta med den gamla inägomarkens utsträckning. På Ytterön finns lämningar av en förhistorisk gravanläggning. Stenindustrin utvecklades starkt under sent

1800-tal och här fanns ett omfattande stenbrott. På 1930-talet tillkom flera försvarsbatterier i östra skärgården, bland annat på Östra Hästholmen. (Blekinge Museum, 1998, ss.17-18)

Under andra världskriget förekom betydande militär aktivitet i skärgården. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986, s. 47)

Enligt Anton Olsson⁷ var det under beredskapstiden ca 300-400 man på Östra Hästholmens förläggning.

- Försvaret
- ▲ Stenbrott
- R Gravanläggning

26

1993 fanns det fyra stycken lantbrukare registrerade på Östra Hästholmen – Ytterön. (Blekinge Museum. 1998, s. 13) Bilden är tagen på de låga ängarna norr om Hästholmens by.

Markägförhållanden

I början av 1700-talet var Östra Hästholmen ett lotshemman och man brukade omkringliggande skär och holmar till bete. Liksom på Långören påverkades man av att Kronan sålde ut flera öar och skär till ståndspersoner. I och med detta försvann möjligheterna till sommarbete på det man tidigare ansett vara allmänningar. Flera klagoskrivelser ledde 1735 till att Kronan åter förklarades som ägare till samtliga omstridda öar och brukningsrätten fördelades på flera hemman. (Karlskrona kn, FÖP 1999, s 82)

Cirka tjugo år senare köptes halva Ytterön av näraliggande gårdar på fastlandet, som nyttjade den gemensamt, nämligen Maren, Grebbegården, Brunnsvik och Gisslevik. Nu beboddes Ytterön av fiskare som odlade för husbehovet. Under 1800- och 1900-talets början friköpte dessa bönder sina gårdar. (Anglert, M s. 8) Idag är i princip större delen av Östra Hästholmen och Ytterön i privat ägo, bortsett från vissa undantag som Försvaret och Landstinget.

⁷ Olsson, Anton. Boende på Östra Hästholmen. Intervju 2006-10-10

Markanvändning

Östra Hästholmens öppna, varierade odlingslandskap visar bättre än någon annan miljö i området skärgårdsbondens villkor i äldre tider. (Blekinge Museum. 1998, s. 53)

I slutet av 1600-talet fanns det två brukare på ön, vilket talar för att hävdandet av markerna var för tiden relativt utbrett. De låglänta ängarna nyttjades för slätter, åkerarealen var obetydlig och djuren fick beta på omgivande öar och skär. Vid denna tid placerades en lotsstation på ön som till att börja med bemannades med fyra lotsar. Drygt hundra år senare var bemanningen fördubblad. Vid storskiftet i början av 1800-talet skiftades inägomarken och den samfälliga garnhagen, utmarken förblev gemensam fram till 1811. Den mindre utbredda åkerarealen dominerades vid tidpunkten av fyra större åkrar. Utmarker och inägor avgränsades av trädgårdsgårdar.

Bebyggelsen var lokaliserad till byns tomtmark och den samfälliga garnhagen, där det fanns fiskebodar, övriga uthusbyggnader och en väderkvarn som bl.a. användes som utkiksplats för lotsarna. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1975. s 34)

Bilden nedan är tagen på de låga strandängarna norr om Hästholmens by.

Under 1800-talets första hälft ökade befolkningen kraftigt och detta ledde till en ökad hävd av markerna och därpå följde en förändring av landskapets utseende. Vid tiden för laga skifte, var hemmanet delat i 16 brukningsenheter. Åkermarken flerdubblades och man tog i anspråk delar av den höglänta ängsmarken. Den tidigare skarpa gränsen mellan inägor och utmark försvann och nyodlingarna kom att bilda små öar i den omgivande betesmarken. Trycket ökade även på övrig mark och likaså på det krympande skogsbeståndet. Nu tillkom de flesta av Östra Hästholmens stengårdsgårdar, deras funktionella syfte var att skilja djuren från åker och äng. Detta hägnadssystem finns fortfarande kvar eftersom Östra Hästholmens by aldrig drabbades av någon utflyttning av gårdarna.

Under 1800-talets andra hälft fortsatte åkeruppodlingen, men nu i mindre skala, helt enkelt för att det var brist på större odlingsbara ytor. Nu är också landskapet mer eller mindre trädlöst och därmed var det svårare att ordna vinterfoder. Följden blir förlängd betessäsong och ytterligare utarmning av marken samt svårare för trädvegetationen att föryngras. I stort består det under 1800-talet skapade odlingslandskapet även under 1900-talets första hälft.

Undantaget är den naturliga ängen som efter hand övergår till betesmark eller överges helt samt de stenigaste åkerlapparna som övergavs. Under 1950- och 1960-talen kom en drastisk vändning med nedläggning av åkermark och upphörande av bete. Nu breder trädvegetationen ut sig igen, på vissa platser påskyndat av skogsplanteringar. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1975. ss. 34-43.)

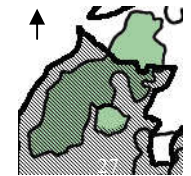
Markanvändningen på Ytterön såg annorlunda ut än på Östra Hästholmen. Anledningen var att Ytterön var utmarksskiftet till flera större gårdar på fastlandet, som t.ex. Gisslevik och Grebbe-

gården. När laga skiftet genomfördes fanns på Ytterön bara två torp och arealen för äng och åker var förhållandevis liten fastän här fanns lika goda förutsättningar som på Östra Hästholmen. Däremot är det troligt att utmarkerna

på Ytterön ofta användes till säsongsbete och för virkesuttag. Under senare delen av 1800-talet uppförs på Ytterön flera torp och gårdar. Nu odlas också all odlingsbar mark upp, på samma vis som man gjorde på Östra Hästholmen 50 år tidigare. Kring 1970 och 1980-talet har betet på Ytterön minskat kraftigt och igenväxning hotar miljön. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1975)

1975 skapades ett naturreservat i området. Reservatet upptar större delen av Östra Hästholmen samt södra delen av Ytterön och omgivande skär. Östra Hästholmens by omfattas ej av reservatet. Målet med naturreservatet är att återskapa det odlingslandskap som fanns kring 1920-talet. Karaktären består av ett landskap som är starkt kulturpåverkat med hotade enbuskedar, spridd åkermark inramad av stengärdesgårdar som delvis är igenvuxen med lövskog. Stora ytor är även skyddat för sitt stora värde som fågelokal. Dagens landskapsbild återspeglar närmast förhållandena kring 1920-talet. (Blekinge Museum. 1998, s. 53)

Östra Hästholmen och Ytteröns bebyggelsemiljö

Östra Hästholmens by består av ett relativt tättbebyggt område. Byns kärna ligger på ett backkrön och husen är placerade på olika höjd då marken är kuperad. Detta är påfallande anorlunda om man jämför med Långörens flacka landskap. De flesta hus är belägna

väster om bygatan. Även bland husen finns det mindre grus- eller gräsbevuxna vägar. Här finner man både flera gårdsbildningar och ensamstående hus. Mitt inne i byn ligger det gamla missionshuset. Marken är kuperad och flera berghällar sticker fram lite varstans, ibland även mitt i vägen. Husen varierar i stil och storlek.

När man vandrar runt i bykärnan känns området brokigt, i en positiv bemärkelse, och man upplever en spänning och sanningsenlig bild av hur ett gammalt fiskeläge och en skärgårdsby såg ut förr. Eftersom husen undantogs från utflyttning vid skiftet, känner man sig närmare historien. Husens placering i förhållande till varandra skapar spännande och intressanta rumsbildning-

ar. En mindre angenäm känsla av sorgsenhet smyger sig på mig under promenaden. Fönstren som sägs vara husets skäl, ekar tomma och svarta. Här är tyst, för tyst för att vara en levande by.

Känslan av att istället befinna mig på ett museum smyger sig på. Det är en trist vändning utvecklingen tagit att så många hus står helt övergivna under större delen av året. Denna bild förstärks efter att

ha samtalat med några av de permanentboende, önskan efter en mer levande by är stor och de barnfamiljer som finns skattas högt, då barnens lek och støj minner om svunna tider då byn var full av liv.

Gårdarna förefaller vara större än på Långören, både till storleken på tomterna samt byggnaderna. Här är ekonomihusen, ladorna, rejält tilltagna i storlek och man märker att här är det lantbruket som varit den dominerande näringen, dock i kombination med fisket.

De flesta ladorna är helt uppförda i trä, bara någon enstaka består av både sten, puts och träpanel.

Ladorna är ofta byggda på grunder bestående av sten, ibland i sluttningar. Taken på ekonomihusen är oftast sadeltak. Bland husen finns en stor variation i val av kulör, men tydligt är att bland de nybyggda husen dominerar röd kulör med vita detaljer. Faluröd är vanligast på ekonomihusen och de väggar som är putsade är vitfärgade.

Missionshuset som finns på Östra Hästholmen, se föregående bild, är klassiskt i sitt utförande och tämligen likt missionshuset på Långören.

Bebyggelsemiljön på Ytterön är inte alls lika samlad och avgränsad. Här har bebyggelsen istället blivit utspridd över större delen av ön. En koncentrerings märks dock längs med vägen till den nordvästra delen av ön. Här kommer man fram till en mindre samling av sommarstugor byggda under 60- och 70-talen. Stugorna följs av några av de äldre traditionella gårdarna och den gamla affären, se markering på kartan. Fortsätter man norröver ända ner till vattnet stöter man på en del nybyggda, större hus i avvikande stil. Vanligt bland dessa är att de är större än de traditionella husen och har moderna attribut som annorlunda färgsättning på tak och fasad. Här finns även moderna förråds och vidbyggda garage- och carportbyggnader. De hus som har mest vattenkontakt och därmed fri sikt över skärgårdens kobbar och skär är definitivt de senaste byggda husen.

Användning

Byggnadsfunktionerna är kopplade till de traditionella näringarna. Här finner man fiskarstugor, jordbruk, missionshus, varvsarbetareboställe och båtvarv men också båtsmanstorp. På öarna har även affärer funnits.

På bilden syns den gamla butiksloken på nordvästra delen av Ytterön. Vid vägfärjans kaj på norra Ytterön finns två relativt nyuppförda mindre

stugor som används som möteslokal samt uppehållsrum för färjkarlarna. Här finns även tillgång till dusch och dricksvatten för gäster. Se bild nedan.

Ekonomihusen utgörs av lador och stall, bryggghus, sjöbodar, höns- hus, matkällare, garage och utedass. (Blekinge Museum, 1989) Här finns byggnader som tillhör Försvaret, dessa är uppförda kring 1930-talet.

Idag är många av husen på Östra Hästholmen-Ytterön tomma under större delen av året. I Hästholmens by står ca tio av bostäderna mestadels tomma. Detta leder till att byn upplevs som tyst och i det närmaste övergiven för de permanentboende.

På Ytterön är andelen fritidshus större. Här finns både äldre och relativt nya hus som bara bebos några månader per år. På Ytterön återfinns man några av de äldsta gårdarna med tillhörande ekonomihus som lada och matkällare. Här finns även rätt många sommarstugor som torde vara byggda på 1960-70-talet. Bland de yngre husen finns västkuststugor, traditionella villor från 80- och 90-talet samt en del avvikande, större hus som byggts de senaste tio åren. På Ytterön finns även byggnader som tillhört försvaret. Dessa är uppförda kring 1930-40-talet och används idag som privata bostäder. Överhuvudtaget är Ytteröns bebyggelse spridd till både ålder, utseende och lokalisering.

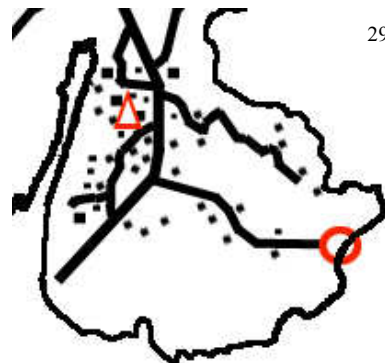
Skärgårdens bebyggelse är traditionellt väl samlad i grupper. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986. s. 71)

Östra Hästholmens by ligger tydligt samlad i ett dominerande krönläge med betydande inslag av äldre gårdsbebyggelse. (Blekinge Museum, 1998, s. 53) Lokaliseringen av byn har många skäl. Närheten till den enda hamnen som var säker för alla väder och vindar är en orsak, stranden på västra sidan kan endast med

svårighet angöras med båt då det är mycket långgrund. Ytterligare ett skäl är att de flesta av hemmansägarna var kronolotsar och de måste bo i närheten av den enda utkiksplatsen, väderkvarnen, som låg vid gårdarna.

Byns hus blev ej utflyttade vid skiftena då de boende protesterade, skälet till protesten var att de som arbetade som lotsar, var tvungna bo nära hamnen och utkikstornet.

De flesta nya hus ligger öster om bykärnan, på väg ner mot båtvarvet. De flesta av dessa yngre röd-vita hus är av modern vil-latyp med ett våningsplan, med tillhörande enkel- eller dubbelgarage.

△ Båtvarvet

29

Ett hus i bykärnan, se bilden nedan, revs för några år sedan och ett snarlikt hus byggdes upp på samma plats, enligt Olsson⁸ dock roterat 90 ° mot bygatan.

I byns västra utkant, uppförs det idag ett nytt större hus i äldre stil.

Inne i byn brann ett äldre hus ner för några år sedan. På samma läge har man nu uppfört ett liknande hus, i äldre, traditionell stil.

⁸Olsson, Anton. Boende Östra Hästholmen. Intervju 2006-10-10.

Situationsplaner

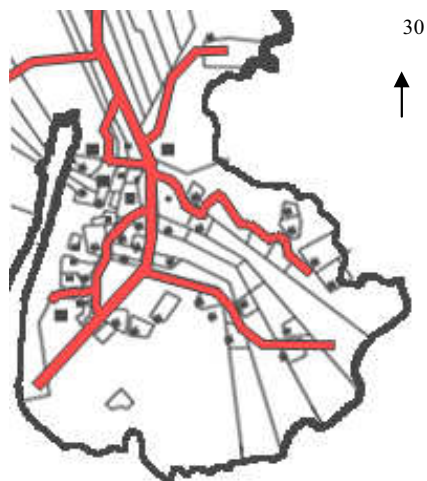
De allra flesta bostäderna har ett par tillhörande ekonomihus på sina tomter. Dock kan man här inte finna samma tydliga struktur och förhållande mellan bostad och ekonomihus, som på Långören. Husen ligger tätt, i ett ursprungligt läge. Ladorna är stora och dominerar bilden. Det märks att byn har haft flera stora gårdar. Här finns flera gårdsbildningar och flera mindre vägar mellan tomterna. Någon typisk plan över en tomt är svårt att återge, då variationen är så stor. Husen ligger lika ofta med gaveln mot vägen som långsidan, troligt är att man anpassat byggnadernas lägen för att skapa lite skydd för den tidvis hårda vinden. Tomterna ramas in av stenmurar, trästaket, nät.

Fastighetsindelning

Husen på Östra Hästholmen undkom utflyttning vid skiftena. (Anglert, M, s. 1)

Vad gäller Ytterön, har en stor del av bebyggelsen tillkommit efter senaste skiftet.

Bilden till höger visar fastighetsindelningen i Östra Hästholmens by.

Bebyggelsens tillkomst

På Östra Hästholmen finns bebyggelse ifrån tidigt 1800-tal. Under andra hälften av 1800-talet har den största delen av kvarvarande bebyggelse uppförts. Här finns också många hus som uppförts tidigt 1900-tal samt under 1940- och 1950-talen. En del sommarstugor har uppförts under de senaste 50 åren och under 1980- och 1990-talet tillkom en del nya villor, vissa med vidbyggt garage. Många av ekonomihusen är uppförda i början av 1900-talet men spridning finns mellan cirka 1850 och fram till nutid. (Blekinge Museum, 1989)

När det gäller Ytterön är de tidigaste torpen och gårdarna uppförda under andra hälften av 1800-talet. (Anglert, M, s. 8) Den största delen av husen är dock uppförda under 1900-talet. Affären uppfördes 1930 och innehöll affärslokal, kontor och lager. (Ejdestam, J. s. 796) Här finns även en grupp sommarstugor ifrån 60- och 70-talet samt flera relativt nybyggda hus i mycket varierande stil belägna längs med vattnet.

Byggnadsstil

I följande text kommer samtliga områdens bebyggelse att redovisas. Jag inleder med en mycket kort överblick av de olika områdena. Ytteröns bebyggelse kommer att presenteras, i ett eget stycke, men kommer där det går, att finnas med i den gemensamma jämförande beskrivningen. Orsaken till detta är att bebyggelsen här är så pass olika och skiljer sig på många sätt ifrån de andra två, mer traditionella områdena. Bebyggelsens stildrag i områdena kommer att presenteras med en uppdelning på bostadshus och ekonomihus. De flesta husen är uppförda i traditionell stil och en del är ombyggda. Men här finns även hus i funkisstil samt modernare sommarstugor och enplansvillor från 1970-, 80- och 90-talet. Ytteröns bebyggelse har flest andel nybyggda hus och även den största variationen i stildragen och skiljer sig därmed gentemot de övriga två öarna.

Långörens bebyggelse

Här är bebyggelsen mycket traditionell, tidstypisk och homogen. Här finns två typer av äldre hus, 1,5-planshusen med inredd vind och de mindre fiskarstugorna om en våning med vind. Se foto.

Bland senare tillkommen bebyggelse finns två hus uppförda kring 1930-talet som tillhört Försvaret. Några sommarstugor ifrån 60-talet utgör den yngsta bebyggelsen samt ett modernare enplans hus uppfört sent 70-tal.

Östra Hästholmens bebyggelse

Om man tittar på Östra Hästholmens bebyggelses stildrag och typ så finner man att de flesta är av traditionell stil och en del av dessa är ombyggda, men här finns också moderna hus med traditionella influenser. Det finns likaså båtsmanstorp och traditionella ryggåsstugor, 1940- och 1950-tals villor, mindre funkishus, moderna villor och västkuststugor. Summerat kan man säga att bebyggelsen är traditionell men uppblandad med flertalet hus av olika stil.

Ytteröns bebyggelse

Då Ytteröns bebyggelse varierar så starkt i ålder så torde planlösningarna följa samma mönster. Här finns en variation från parstuga till fri planform. Våningsantalet varierar mellan en och en och en halv våning. Ett hus har en vidbyggt tornliknande byggnad.

Materialet som använts till grunderna utgörs av sten eller kvader på de äldre husen och betong på de yngre. Kvader är natursten huggen i fyrkanter.

Försvarets före detta byggnader har en tidstypisk grund som utgörs av hörnstenar.

Ett fåtal hus har källare. Fasaderna utgörs oftast av stående träpanel, i något fall av vitputsade väggar eller plattor, som på det gamla skolhuset på bilden.

Kulörerna har stor spridning, dock ser man en dominans av vit, gul och röd bland äldre bebyggelse. Husen är inte alla lika utsmyckade med snickarglädje som på Hästholmen. Även här är sadeltaket det vanligast förekommande, men undantag finns med brutet tak och så kallade kinatak. Tegelpannor, eternit-

och plåttak i svart och rött är det som framträder starkast. Då bebyggelsen är yngre så ser vi istället för inglasade verandor moderna förstugor och moderna entrédörrar. Även på fönstersidan är variationen stor. Flertalet trädäck, altaner som är inglasade och moderna lusthus liksom fristående moderna garagebyggnader är det gott om.

Ytteröns ekonomihus

Här finns en hel del av de äldre ekonomibyggnaderna kvar. Dessa har det traditionella utseendet med stengrund, fasad av faluröd träpanel ibland kombinerat med partier av sten och snickerier i vitt. Sadeltaken och pulpettaken täcks av plåt eller papp.

En områdesvis jämförelse av byggnadsstilen

Nedan följer en mer djupgående jämförelse av öarnas byggnadsstilar, uppdelat i bostadshus och ekonomihus.

Bostadshus

Plantyp

På Långören är den vanligaste plantypen parstugan, eller ombyggd sådan. Bilden visar en klassisk parstuga på Långören, dock har mindre ombyggnader såsom entrégjorts. Här förekommer dock även fyrdelad plan och fri plantyp. Enligt den inventering som Blekinge museum utförde 1989 så dominerar parstugan och korsformen på Östra Hästholmen. Här finns även enkelstuga och framkammarsstuga, vinkel samt fri plantyp. Bilden nedan visar en framkammarsstuga i Hästholmens by. Flera hus är ombyggda men har ursprungligen haft en planlösning av typen parstuga eller enkelstuga.

På Ytterön varierar plantypen mycket, här finns alltifrån parstugor till fri planform i icke-traditionell tappning.

Våningar

På Långören är de flesta husen uppförda i ett våningsplan och har inredd vind, men här finns enstaka hus med ett och ett halvt plan. Lotshuset har ett utsiktstorn som är påbyggt i omgångar.

På Östra Hästholmen är de flesta hus på ett eller ett och ett halvt plan. Dessutom är det många som har ett plan och inredd vind eller loft. Ett hus består av ett och ett halvt plan men har en tillbyggd vinkel om två plan.

På Ytterön finns hus i både ett och ett och ett halvt plan, dessutom ett exempel med vidbyggt torn om två plan.

Grund

Husgrunderna på både Långören och Östra Hästholmen är tidstypiska. De äldre är gjorda av kvader med fogar av cement. Såsom bilden visar. Här finns också stengrunder, betongplintar och en variant med sten i tyngdpunkterna. Försvarets gamla byggnader har enbart en grund av hörnstenar. För de yngre husen på Östra Hästholmen har man använt betong. Samma gäller för Ytterön.

Källarvåning

På Långören förekommer inga källarvåningar. På Östra Hästholmen har cirka tio av husen källare under hela eller delar av husen. Källare förekommer även på Ytterön.

Stomme

Stommen i husen på Långören utgörs ofta av timmer, men i en del fall av skiftesverk, stenblock eller kvader. Bland de lite yngre husen finns stommar av regel, plank och i vissa fall betonghålstén samt nyckelfärdig stomme i en modern villa byggd 1979.

På Östra Hästholmen ser materialvalet lika ut. De äldre husens stommar består av timmer och de nyaste husen av nyckelfärdiga stommar. Här verkar man dock ej ha använt sig av skiftesverk, stenblock eller kvader. Ytterön skiljer sig troligen bara på att några av de annorlunda nyare husen ej borde ha nyckelfärdiga stommar, då de inte är av traditionell typ. (Blekinge Museum, 1989)

Kulör

Kulörerna på samtliga hus i områdena spänner över ett stort spektra. Här finns den klassiska faluröda men även gul, vit, gråblå, turkos-grön, svart kulör m.m. Samtliga nybyggda hus på Östra Hästholmen är dock färgade i falurött med vit dekor. Ytterön verkar ej följa samma mönster utan kulörerna varierar stort. Dock ser man en dominans av vitt, gult och rött bland den äldre bebyggelsen.

Färgtyp

Färgtypen är även de av varierande slag. Allt ifrån slamfärg, akrylfärg och oljefärg till linoljefärg och kalk-cementfärg har använts. (Blekinge Museum, 1989)

Fasadmaterial

Fasaderna utgörs i de flesta fall av trä och då av locklistpanel. På Östra Hästholmen och Ytterön finns även liggande panel, tilläggsisolerat locklistpanel, falsk locklist, fjällpanel samt putsade ytor.

Fasaddekor

De flesta hus har knutlister och dekor i vit kulör. Här återfinns också bågfriser, taktassar och sparrar i takfoten.

På lotshusets fasad finner man de för lotsverket så typiska detaljerna, det vill säga att panelen och locklisterna är spetsformade nedtill.

I vissa fall finner man snickarglädje på verandor, i gavelröste samt på vindskivor och fönsterfoder. Ytteröns hus är inte utsmyckade med snickarglädje i samma utsträckning .

Dekorkulör

På Långören har de flesta hus knutlister, fönsterfoder och dekor i vit kulör, men engelskt röd, mörkgrön och mörkblå förekommer också. Även på Östra Hästholmen är vitt den vanligast förekommande dekorfärgen, men det finns även här alternativa färgval.

Takform

På Långören har de flesta bostadshus sadeltak och i något fall brutet tak som tillkommit efter ombyggnation. Några hus har efter ombyggnader fått takkupor eller takfönster. Bislaget, dialektalt för groventré, oftast under snedtäcka, är ibland försett med ett mindre skärmtak upphängt med konsoler. På bilden syns en rikt utsmyckad farstu på Östra Hästholmen. Det ser liknande ut på Östra Hästholmen med undantag för de yngsta husen som ofta har ett eller flera burspråk och olika takvinklar. Takvinklarna i områdena varierar något men är relativt lika. Försvarets gamla byggnader har relativt flacka tak. Flacka tak finner vi även bland Ytteröns nyare hus, liksom även så kallat kinatak.

Takmaterial och takfärg

Takmaterialen på Långören består idag mest av tegelimiterande plåt i rött eller svart. Några gamla takmaterial finns kvar, då i form av tegel eller eternitplattor i skiffermönster. Här finns också enstaka altantak av vit korrugerad plast.

På Östra Hästholmen dominerar tegeltaken men här förekommer också gamla eternittak och takpapp. Färgerna varierar i grått, svart och rött. På Ytterön finns dessutom moderna material i form av silverfärgat plåttak.

En reflektion över varför den tegelimiterande plåten är så vanligt förekommande på Långören är att plåtarna är enklare att frakta ut med båt än till exempel tegelpannor. Dock så har plåten en blank yta och kommer inte att åldras på samma vis som ett tegel- eller eternittak. Takpannor av lera åldras på ett naturligt sätt och får med tiden en speciell lyster. Plåten har som fördel att den är mer lättarbetad och tämligen underhållsfri men nackdelen med den är att den inte alltid passar in i äldre miljöer.

Bilden visar ett äldre tak med eternitplattor i skiffermönster som fått en naturligt åldrad yta.

Dörrar

Om dörrarna kan man säga att utförandet varierar stort. Här finns gamla bräddörrar på bislaget, tidsenliga ribbade, moderna vita ibland pilmönstrade osv. På verandorna är det vanligast med dubbeldörrar, ofta med speglar. Ibland är speglarna överspikade med masonit. Dörrar med överljus förekommer bland annat på Långörens missionshus. På de nyare husen förekommer ibland dörrar med runda fönster.

På bilden till höger visas en dubbeldörr på en parstuga på Långören. Dörren har både speglar och dekorationsmålningar.

Nere till höger visas en typisk dubbeldörr på en veranda. Fönsterna är ofta spröjsade. Nederst till vänster visas en typisk dörr med ribbor på ett bislag. Bislaget, som placeras på husets baksida är betydligt enklare utformat än framsidans veranda.

Fönster

På Långören är en av de vanligaste fönstertyperna det sexspröjsade fönstret. Detta förekommer i flera olika storlekar. Det finns flera varianter i olika slags färger. Mycket vanligt är att fönsterfodret är förlängt nedtill. Här finns även perspektivfönster, runda fönster och två- och tre-lufts-fönster.

På Östra Hästholmen är en hel del fönsterformer förändrade ifrån det ursprungliga. Här finns liksom på Långören det klassiska sexspröjsade fönster, i både gammal och modern tappning. Här hittar vi även fyrspröjs, tätspröjs, korspostfönster, mittpost, perspektivfönster samt niospröjs. Dessutom finns fönsterna i både en-, två- och treluftsutförande. Här finns även ett blindfönster, med all sannolikhet ditplacerat för symmetris skull. Fönsterna på Ytterön är tidstypiska.

Verandor och bislag

De flesta hus på Långören har en veranda, ofta med dekorativa snickerier. Denna är i samtliga fall placerad mot bygatan. Groventrén, lokalt benämnd bislag, är allt som oftast placerad på husets baksida och är enkelt utformad. I de allra flesta fall är ytterdörren på bislaget placerad mot söder, troligen en anpassning efter väder och vind.

Även på Östra Hästholmen har många hus verandor, dock inte alla, detta gäller även för vissa av Ytteröns äldre hus. Fönsterna på verandorna är flerspröjsade och ibland kolorerade. I vissa fall är verandan eller farstun överbyggd med balkong. I ett fall på Östra Hästholmen förekommer en balkong ovanpå ett vidbyggt garage. Enstaka hus har en mindre altan, av betong eller trä.

Skorstenar och eldstäder

Många av husen innehar en eller flera eldstäder i form av vedspis, kakelugn eller bakugn. Skorstenarna består oftast av rött tegel och är ibland delvis klädda med röd plåt. I något fall är hela skorstenen ovan tak inklädd med plåt. På Östra Hästholmen finns ett exempel på putsad utanpåliggande murstock.

Övrigt

Trapporna är ofta gjorda av stenblock eller gjutna i betong. I något fall enbart uppbyggt i trä. Någon enstaka trappa på Långören är klädd med klinkers.

Några hus har fått moderna trädäck eller altan gjuten i betong eller indragen altan. I några fall finns det även moderna soldäck i trä uppförda.

Tomterna ramas in av trästaket, nät, häckar eller stenmurar och har i många fall grindar av trä.

På Ytterön finner vi flera exempel på moderna trädäck, inglasade altaner och hopbyggda lusthus. Likaså är det här vanligt med fristående moderna garagebyggnader.

⁹ Bergström, Håkan. Boende Långören. Intervju augusti 2006.

Ekonomihus

Användning

Ekonomihusen har en interiör och utformning beroende på sin användning. På Långören finns både fiskebodar för förvaring av nät och redskap och ladugårdar som hyst både djur, hö och koks. Matkällare återfinns man på i princip samtliga fastigheter med undantag för sommarstugorna och Försvarets före detta hus. En del av brygghusen, där man tidigare tvättade, innehåller även bakugn. På en fastighet fanns tidigare, enligt Bergström⁹ en mangelbod som öborna nyttjade gemensamt.

Utedassen är ofta byggda i linje med ladorna och placerade vid gaveln. Ibland är även utedassen försedda med snickarglädje och överljus.

Flera av ekonomihusen, som det på bilden härintill, har fått en ny användning i form av gäststuga och har anpassats något för detta ändamål.

Även på Östra Hästholmen finns det på de flesta äldre fastigheter flera ekonomibyggnader. Det är allt ifrån ladugårdar, sjöbodar, matkällare, brygghus, maskinhallar, garage, pumphus och stall. Idag används de flesta för olika typer av förvaring, men i vissa fall även för djurhållning. På Ytterön återfinns en del av de äldre ekonomihusen, men här finns även moderna förrådsbyggnader, friggebodar m.m.

De flesta ekonomihus har endast en våning men flera har inredd vind för höloft och annan förvaring. På Långören har flera ekonomihus börjat användas som gäststuga och har därmed anpassats för sin nya användning.

Grund

De flesta grunder utgörs av kvader eller sten men puts och betong förekommer. På Östra Hästholmen förekommer även betonghålstén och cementfogad kvader.

Stomme

Bland de nyare ekonomihusen har man använt regler och plank och bland de äldre användes brädor, skiftesverk och cementfogad sten. I tillbyggnader har man på Östra Hästholmen ofta använt betong eller betonghålstén. I något fall utnyttjas en stenmur som vägg på ett brygghus.

På Långören använde man sig ibland av sjögräs och tång som isolering. (Blekinge Museum, 1989) Bilden visar ekonomibygnad på Långören med väggar både av cementfogad kvadersten och faluröd locklistpanel.

Matkällare

Matkällarna är byggda av sten ofta har väggarna en tjocklek upp till en meter så att så låg temperatur som cirka åtta grader kan hållas sommartid. Taken är oftast klädda med papp eller i vissa fall tegel. I något fall, se bild, har även taket till en matkällare klänts med tegelimiterande plåt.

Fasadmaterial

På Långörens ekonomibygnader består fasaderna oftast av locklist, puts och sten ibland kombinerat med locklist. På Östra Hästholmen är det oftast träpanel som använts och det är mindre vanligt med puts eller sten, men det förekommer i enstaka fall. På Ytterön finns förråd klädda med korrugerad, grön plast.

Kulör och färgtyp

Kulören är allt som oftast faluröd och där puts använts är denna vitfärgad. Färgtyperna varierar men oljefärg och slamfärg är vanligt. På Ytterön finns en större spridning i kulören.

Fasaddekor och kulör

Ekonomihusen är i vissa fall utsmyckade med snickarglädje. Det kan vara på vindskivor, knutlister eller fönsterfoder. Dekoren är vanligtvis vit men i vissa fall svartfärgad. Ladan på bilden har både dekorativa fönsterfoder och kontursågade vindskivor. Även stenkällaren har snickarglädje i takfoten.

Takform, material och färg

Sadeltaket vanligast förekommande takform, följt av pulpettak. Ofta är taken täckt med tegelimiterande plåt, tegelpannor eller takpapp. I något fall förekommer korrugerad plåt och plast. Till skillnad mot Långören så har Östra Hästholmens ekonomihus ofta en eller flera tillbyggda takkupor. Färgen på taken varierar mellan svart, rött, grått och i något fall grönt.

Dörrar

Dörrarna är oftast äldre och består av liggande eller stående brädor. Vissa dörrar är tvådelade

Ekonomihusen har dörrar av liggande eller stående brädor och vissa dörrar är tvådelade.

Då Östra Hästholmen har varit en utpräglad jordbruksby, utöver lotssamhället, så är ekonomihusen anpassade för att rymma maskiner och olika typer av jordbruksredskap och därför finner man här flera större dörrar som ofta går att skjuta i sidled. Det är vanligt med svartmålade dörrar, men på Östra Hästholmen förekommer även en del dörrar färgade med en grön-turkos ton. Dörrarna på Ytterön varierar och är ofta av modern typ.

Fönster

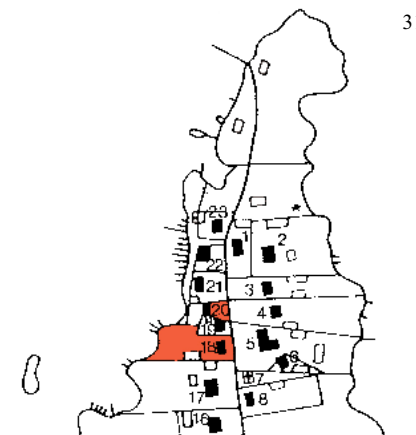
Fönster med sexspröjs är vanligast, men många varianter förekommer på samtliga öar. Gemensamt är att de ofta är strukna med en vit färg. På ladugårdarna används ofta mindre, liggande fönster med en indelning i tre rutor eller fler. På Östra Hästholmen finns även något enstaka trekantigt fönster.

Värdering av bebyggelsen

1989 gjorde Blekinge läns museum en inventering av Långörens och Östra Hästholmens bebyggelse, dock ingick ej Ytterön. Här nedan följer en kort summering av hur bedömningen ser ut för Långören och Östra Hästholmen.

På Långören värderas många hus relativt högt, huvudkaraktären är bevarad och byggnaderna tidstypiska. Gårdsform och huvudkaraktär är i vissa fall bra bevarad. En del byggnader har avvikande tak- och fasadmateriäl, färgsättning, fönster och altaner, medan något är på väg att återställas i någorlunda tidstypiskt skick. Ett äldre hus, nr 20 är klart avvikande i miljön då det från början har varit en lada.

31

Den moderna villan, nr 18 ifrån 1979 bedömdes smälta förhållandevis väl in i miljön, med sin då för tiden ljusgula färgsättning. Idag är fasaden ljusgrå.

För Östra Hästholmens del menar man att större delen av bebyggelsen är tidstypisk och välbevarad. Här finns också vissa gårdsformer som är välbevarade och fina, en del används fortfarande. En del ekonomibygnader är välbevarade och viktiga ur miljösynpunkt medan något ekonomihus bedöms som välbevarat men överromantiskt.

En hel del byggnader är givetvis förändrade, en del endast något så att karaktären fortfarande är skönjbar, medan något hus är starkt förändrat eller har fått karaktären av till exempel 1940- 50-tals hus. Vanligast är att fönsterformer, tak och kulör är ändrat. Enstaka renovering ansåg man vara väl hårdhänt medan i ett annat fall, tillkomsten av en takkupa ansågs smälta väl in i miljön. Missionshuset är till exempel välbevarat både exteriört som interiört. Bilden visar båtvarvet som är byggnadsminne.

KAPITEL 3 RIKTLINJER

I detta kapitel börjar jag med att redogöra för vad översiktsplanen samt fördjupningen av denna har för mål och idéer i områdena. Likaså skildrar jag vad Länsstyrelsen och Region Blekinge, Riksantikvarieämbetet samt de boende har för åsikter. Därutöver visar jag på vad de två miljömålen *God bebyggd miljö* och *Hav i balans och levande kust och skärgård* har för mål och delmål som berör områdena.

Översiktsplanen

Översiktsplanen hänvisar till den fördjupade översiktsplanen beträffande skärgården.

Den fördjupade översiktsplanen beträffande skärgården
Den fördjupade översiktsplanen säger följande om Långören samt Östra Hästholmen-Ytterön:

Långören

Långören har ett bebyggelseområde med lokala lösningar. Kompletterande bebyggelse kräver särskild hänsyn till befintlig bebyggelse.
Viss utökning av bebyggelsen föreslås åt söder.
Tillgång till vatten kan eventuellt lösas med en gemensam vattentäkt på södra delen av ön.
Enskilda avlopp för BDT-vatten, (bad-, dusch- och tvättvatten) kan tillåtas, endast torra toalettlösningar.
Vandringsleder och badplatser markeras, informationstavlor och skrifter tas fram.
Områdesbestämmelser bör upprättas.

Östra Hästholmen

Kompletterande bebyggelse kräver särskild hänsyn till befintlig bebyggelse.
Jordbruksdriften på ön bör fortleva.
Inom och i anslutning till Östra Hästholmens by kan en viss komplettering av bebyggelse tillåtas.
Stora krav ställs på kommande bebyggelses utformning och anpassning till den befintliga.
För ny bebyggelse bör gemensamma avloppslösningar för BDT-vatten undersökas.
Endast torra toalettlösningar.
En båtluffarled angör Östra Hästholmen.
Före detta militär brygga med stort vattendjup i sydväst restaure-ras.
Områdesbestämmelser för Hästholmens by tas fram.

Ytterön

Det finns goda förutsättningar för en kretsloppsanpassad by på norra Ytterön med ett tiotal hus.
Eget vatten kan ordnas genom övertagande av militär vattentäkt i berg.
Gemensamma avloppslösningar för BDT-vatten anordnas.
Endast torra toalettlösningar.
Närheten till färjan är god.
Skärgårdsboende vid Bergdalen, ägare Landstinget.

Den fördjupade översiktsplanens mål

Lyfta fram och förstärka den specifika skärgårdskulturen. Tillsammans med skärgårdsbefolkningen och övriga utarbete planer för att bibehålla och utveckla en levande skärgård.

Länsstyrelsen om Långören och Östra Hästholmen-Ytterön

1986 menar Länsstyrelsen att den framtida markanvändningen på Långören i huvudsak ska användas till betesmark. Bortsett från detta är bebyggda områden samt mark som utan hinder från naturvårdssynpunkt kan komma att bebyggas i framtiden. Tidigare ytor som odlats bör återigen brukas som åker eller betesmark. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986, s. 71)

På stora delar av Östra Hästholmen-Ytterön finns ett naturreservat som är av vikt för både friluftsliv och den kulturvetenskapliga naturvården. Reservatet ska skydda ett område med odlingslandskap. Den bebyggda delen, Östra Hästholmens by, ingår ej, men är ett mycket bra exempel på oskiftad bymiljö. (Länsstyrelsen i Blekinge län, Hästholmen-Ytterön)

För att värna det traditionella bebyggelsemönstret i skärgården är det angeläget att bebyggelsen begränsas och i framtiden koncentreras till de ursprungliga bymiljöerna. Ur naturvårdssynpunkt är det i stora delar av skärgården olämpligt med ny bebyggelse. Begränsningar gör även möjligheterna att till rimliga kostnader lösa frågorna med vatten och avlopp i skärgården. (Länsstyrelsen i Blekinge län, 1986, s. 71)

Region Blekinge om östra skärgården

Ett av Blekinges regionala tillväxtprogramms insatsområden är "Infrastruktur och attraktionskraft". Detta handlar bland annat om de små företagen. Man har lokaliserat en betydande tillväxtpotential inom upplevelseindustrin och inom turismen och kulturen. Besöksnäringen är mycket viktig och upplevelser inom natur, kultur och upplevelseturism kan skapa möjligheter till flera nya arbetstillfällen i skärgården. Besöksmålen på öarna har dessutom en historisk anknytning. (Region Blekinge, 2004)

Region Blekinge arbetar med EU-programmet Mål 2öarna, vars mål är att uppnå en positiv ekonomisk, social och ekologisk utveckling, både för kvinnor och för män. Programmet inbegriper öar med bofast befolkning och utan fast landförbindelse, vilket gäller för Långören och Östra Hästholmen-Ytterön. Programmets huvudsyfte är att stödja den sociala och ekonomiska omställningen i områden med strukturella problem. Mål 2 södra har ca 738 miljoner kronor att förvalta och satsa i olika regionala utvecklingsinsatser mellan 2000 och 2006. Medel kan sökas ur till exempel den regionala utvecklingsfonden

Idag finns det enligt Region Blekinges projektdatabas tre aktuella projekt som berör de aktuella öarna. Två av dessa berör bland annat Långören och då insatsområdet livsmiljö och handlar om att stödja företagsutvecklingen. Det tredje berör de flesta öarna inom östra skärgården och syftar till att göra Yttre park till en attraktiv knutpunkt. Yttre park är en av de två hamnar/färjeläger som finns i området och som både skärgårdstrafiken och privatpersoner nyttjar flitigt. Yttre Park ska iordningsställas för att få bättre säkerhet och bättre parkeringsmöjligheter. Man vill även bygga en mindre sjöbod som ska användas som väntplats av i första hand skolbarnen. (Region Blekinge, projektdatabas)

Bland avslutade projekt finner man *Bebo skärgård* som avslutades 2003 vars syfte var att få fler turister och året runt boende i skärgården. Projektets ledare har vid projektets avslut fortsatt med arbetet i eget företag.

Ett projekt som jag redan tidigare hänvisat till är *IT och möjligheter i Karlskrona skärgård* som skulle förbättra kommunikationerna i området och som innebar att datakommunikation med radiolänk skapades liksom datautbildningar till de boende.

Ytterligare ett projekt är *Byn på nätet* som skapade en internetbaserad plattform innehållande tjänster och information av vardagsnytta som handlarens extrapriser och busstider. Idag är projektet avslutat men webbsidan, där denna information är hämtad lever kvar. (Öriket - Karlskrona skärgård) En personlig reflektion är att öborna har ett stort engagemang och företagsamhet och arbetar aktivt och motiverat för sina hembygder.

Miljömål

Här följer en kortare presentation av de två miljömålen samt de regionala/lokala delmålen som här anses vara aktuella.

God bebyggd miljö

Längs med kusten och den bebyggelsen som finns här finner vi en stor del av vårt kulturarv. Idag är det populärt att bosätta sig i dessa områden och trycket på att bygga och bo vid kusten ökar. Samtidigt finns det i dessa områden av intresse för naturvård och friluftsliv, det gör att vi måste reglera möjligheten att exploatera områdena genom att väga dessa två intressen mot varandra. Ett förverkligande av det höga exploateringsstrycket innebär även en påfrestning på grund- och ytvattnets kvalitet om avloppshantering inte fungerar tillfredsställande. (Boverket, 2006)

Några av de regionala målen är följande:

- Kulturmiljövärden och arkitekturhistoriska värden ses som resurser i en god boendemiljö men även för friluftsliv, turism med mera. Vi behöver identifiera värdena och ta tillvara dem samt utveckla dem i kommunernas fysiska planering. Ett mål är att länets kulturmiljövärden i byggnader och bebyggelsemiljöer senast år 2010 har ett långsiktigt skydd. (Sveriges miljömål. Blekinge läns miljömål, god bebyggd miljö)
- Att planera för hälsosamma livsmiljöer genom att i utsatta miljöer som kust- och skärgårdsområden kunna åstadkomma gemensamma lösningar för vatten och avlopp. Ofta råder det i dessa områden restriktivitet till ny bebyggelse. (Sveriges miljömål. Blekinge läns miljömål, god bebyggd miljö)
- Senast år 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för utveckling och bevarande av värdefulla områden, byggnader och objekt för kulturmiljön, i till exempel fiskelägen samt kust- och skärgårdsmiljöer. (Sveriges miljömål. Blekinge läns miljömål, god bebyggd miljö)

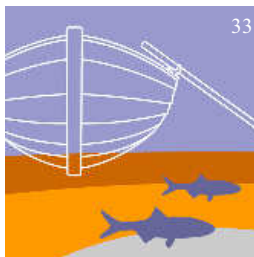
Hav i balans och en levande kust och skärgård

Vid kusten och i skärgården ska det finnas en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Ett nyttjande av hav, kust och skärgård liksom näringar och rekreation i dessa områden skall bedrivas med en inriktning mot en hållbar utveckling. Särskilt värdefulla områden skall skyddas mot ingrepp och andra störningar.

(Sveriges miljömål, 10. *Hav i balans samt levande kust och skärgård.*)

Regionalt delmål är att arbeta fram hur kusten och skärgårdens kulturarv kan utvecklas och bevaras. Man ska värna och utveckla byggnader och miljöer med särskilda värden. Områdena ska ha en hög grad av upplevelsevärden, liksom natur och kulturvärden som bedrivs på ett hållbart vis. Det regionala målet *Kulturarvet och miljön* syftar till att ta fram en strategi för hur kustens och skärgårdens kulturarv och odlingslandskap kan bevaras och brukas, utsatt tid har varit 2005. Ett mål är att även ta fram regionala natur- och kulturmiljövårdsprogram.

(Sveriges miljömål, Blekinge läns miljömål, hav i balans samt levande kust och skärgård.)

Riksantikvarieämbetet om levande kulturmiljöer

Riksantikvarieämbetet arbetar övergripande för att utveckla kulturmiljöarbetet mot bakgrund av bland annat det nationella miljömålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård*. Man har identifierat den alltmer omfattande trenden där permanentbostäder omvandlas till fritidsbostäder och trycket på hus och tomter är stort i kust- och skärgårdsmiljöer. De boende i dessa områden påverkas

av denna trend med stigande fastighetspriser och taxeringsvärden. Allt fler hus blir fritidsbostäder. Förutsättningarna för en levande kust och skärgård hotas då man antar att just permanentboendet är en garanti för levande och brukade kulturmiljöer året runt. Bebyggelse riskerar att stå oanvänd och förfalla och för de som bedriver verksamhet blir förutsättningarna säsongsvisa.

Ett utökat permanentboende är viktigt att sträva efter då det utgör underlag för verksamhet och näringar och för att den ger ett ökat brukande av närmiljön och bebyggelsen.

Tänkbara åtgärder för att nå ett ökat permanentboende kan vara att stödja en hållbar utveckling och undanröja eventuella hinder för detta. Det kan även röra sig om stöd, bidrag eller skattetekniska förändringar och strategier som boplikt.

Ett sätt att nå målet med en levande kust och skärgård, menar Riksantikvarieämbetet, kan vara att man lindrar eller vänder trenden med kraftigt stigande fastighetspriser och taxeringsvärden. Detta därför att i områden där dessa stiger kraftigt finner vi ett högt tryck från fritidsboendet på fastigheter och hus. I detta fall är den negativa trenden att trycket försvårar möjligheter till permanentboende och försämrar möjligheter att bedriva lokalt förankrade näringar. Resultatet kan vara negativt för kulturmiljön, risken finns att utvecklingspotentialen avstannar och att vi erhåller kulturmiljöer som är välhållna, men otillgängliga och museala som står tomma större delen av året.

I områden med sjunkande, oförändrade, eller enbart svagt stigande taxeringsvärden, kan man finna miljöer med mindre välunderhållna bebyggelse, men samtidigt också en mer levande och brukad kulturmiljö. (Riksantikvarieämbetet 2004)

De boendes åsikter

Under arbetets gång har jag utformat en enkät och skickat ut till fem boende på Östra Hästholmen-Ytterön och fem boende på Långören. De frågor som ställdes återfinns i bilaga 1 och 2. På Östra Hästholmen-Ytterön var deltagandet 80 %. På Långören blev deltagandet tyvärr mycket lågt, 40 %, bland annat på grund av ett olyckstillbud.

De svarande består av kategorierna:

- Barnfamilj
- Äldre par
- Person/personer som köpt fastighet under de senaste åren och som ej bor där permanent, gärna person som är hitflyttad och utan anknytning till orten
- Person/personer som byggt nytt hus under de senaste åren och som är permanentboende
- Person/personer som bor och arbetar heltid på orten

Skälen till denna kategorisering beror på att jag hoppas få en spridning på svaren. Frågorna behandlar de boendes uppfattningar kring bevarande och utveckling, de skydd som idag finns i form av bland annat riksintresse för kulturmiljöer m.m. Svaren utgör en del av mitt underlag och ska bidra till utformningen av mina planförslag.

Analys av enkätsvaren på Långören

Bland svaren som inkommit kan jag utläsa att det är positivt att bevara miljön, förutsatt att syftet med bevara, innebär att vårda och förvalta men samtidigt ej utesluter förändring. Då alla samhällen, under alla tider förändrats, är det även viktigt att bibehålla den känsla som miljön förmedlar idag. Husen utefter bygatan, och de

”sportstugor” och militärbyggnader som ligger lite utanför byn representerar olika epoker. Kanske är det så att vår generation inte uppskattar dessa olika representanter lika mycket, men som med tiden och för våra barn kommer att vara spännande och viktiga inslag i bebyggelsen.

Man måste tillåta att förändra och skapa nytt, men de förändringar som tillåts ska ligga i harmoni med den befintliga miljön. Det är önskvärt att Långören utvecklas, men då i samklang med befintlig miljö och i kombination med samtidens behov för de människor som lever där idag och i framtiden.

Idag finns det pensionärer som försöker bo mer på Långören. Det vore positivt om också vi som är unga skulle kunna hitta möjligheter att bo här mer.

Något som efterfrågas starkt är bättre kommunikationer, tillförlitligare elförsörjning, liksom fler avgångstider för helgtrafiken under höst och vår. Dessutom skulle kommunala kommunikationer i form av anslutningsbussar behövas till och från Karlskrona och Torhamn/Yttre park, som är anpassade till båttrafikens tidtabeller. I dagsläget krävs det att

man har tillgång till bil för att kunna komma ut till Långören. Dessutom efterfrågas vatten till alla hushåll liksom bredbandsanslutningar till samtliga hushåll. Avskildheten utgör en sårbarhet. Det gör att man i oväntade situationer blir väldigt beroende av sina grannar eftersom man är långt ifrån samhällsservicen.

För att ha ett levande samhälle krävs att folk bor och verkar i miljön. Fler permanentboende, men i viss mån fritidsboende, på ön vore en bra utveckling då fler människor gemensamt skulle kunna skapa ett ökat engagemang för öns byggnader och natur.

När det gäller de restriktioner och regelverk som finns efterfrågas en viss flexibilitet i dessa.

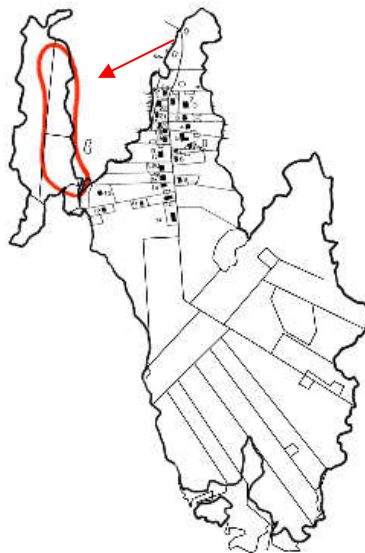

För att kunna leva och bo permanent krävs att man kan bygga om och förändra bostäder för att klara både klimat och praktiska behov. Det ligger inte i ett samhälles natur att konservera och frysa tillståndet, vilket lätt leder till en avfolkning.

En av de svarande kommenterar Långörens utveckling på följande sätt:

”När människors levnadsförhållanden förändras och familjer växer behöver vi kunna ge plats åt de nya generationerna som också vill vara på Långören. Om vi inte kan vara flexibla kommer dessa nya generationer hitta andra orter att tillbringa sin semestertid på. Långören blir då bara ett annat utflyktsmål med en etablerad äldre-generation.”

Förslag på platser att bygga nytt på är där ytor och möjlighet finns utan att störa de intilliggande bostäderna. En annan svarande menar att om man ska bygga nya bostadshus borde detta göras som en planerad samhällsatsning. Detta för att skapa ett fungerande samhälle för åretruntboende. Lokaliseringen av denna kan vara att man bygger runt ”korran” (viken mellan Långören och Lilla Långören i nord

34

väst) och gör tomter på Lilla Långören, så får man en sammanhållen by med en ny och en gammal del.

Att bevara kulturmiljön på ön är beroende av att bidrag kan ges för att underhålla byggnader som t.ex. lotshuset, eller för att hålla djur på öns södra del med syfte att hålla landskapet öppet. På frågan om det kan finnas några problem eller konflikter med att kombinera ett bevarande och en utveckling av bebyggelsemiljön svaras bland annat att det är viktigt att skapa en förvissning om att förändring inte behöver skada det som ön redan har, utan att det faktiskt kan bidra till en högre livskvalitet och möjliggöra ett mer långsiktigt bevarande av en levande miljö på Långören.

Fotot visar Lilla Långören sett från öster. Se pil på karta för lokalisering och riktning vid fototillfälle.

46

Analys av enkätsvaren på Östra Hästholmen-Ytterön

De åsikter som finns bland de svarande på Östra Hästholmen-Ytterön angående om bebyggelsemiljön ska bevaras som den är idag, är att man vill värna den ursprungliga miljön. Denna är en unik miljö, svårfunnen på andra håll och där marken ej är utskiftad. Dessutom präglas de boende av en omtanke av miljön. Men samtidigt är det viktigt att bevarandet ej är till hinder för öns fortsatta utveckling.

Ett bevarande av Östra Hästholmens bebyggelsemiljö är överlag positivt för att den sammanhållna bykärnan bör bevaras då den visar hur byar byggdes förr och för att den är bevarad utan större påverkan av modern bebyggelse. Dock så får inte bevarande stoppa en eventuell utveckling.

På frågan om öns utveckling framkommer svar som att nuvarande bebyggelse bör bibehållas i all väsentlig omfattning och att inte byns struktur byggs bort. Det är viktigt att dagens idyll bevaras. Men här finns också en önskan om att fler bosätter sig permanent på ön, att man kan underlätta för fler familjer och framför allt unga sådana, att kunna bo i en slags hyresrätt på ön.

Det är viktigt att ön får fler permanentboende för att stärka underlaget för ett socialt och bärkraftigt samhälle. Det är även viktigt för att vägfärjans turtäthet ska kunna bevaras och eventuellt utökas. Bykärnan är idag nästan ”död” under större delen av året. Men en ökad andel permanentboende får inte innebära att ett stort antal nybyggda villor uppförs, utan man vill att dagens befintliga hus används.

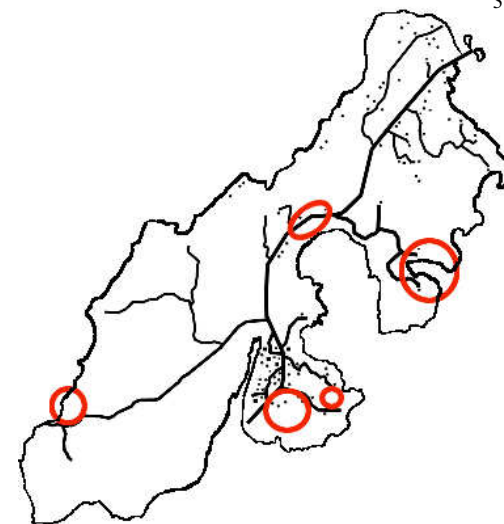
Hästholmenborna efterfrågar främst fler permanentboende, då övervägande del av husen i byn idag ägs av fritidsboende. Men ett färre antal fritidshus skulle kunna tillföra positiva värden, men då inte i själva bykärnan.

De flesta verkar vara nöjda med de regler som idag finns för att få

bygga om, bygga nytt mm. Det finns en förståelse för att regler ibland kan uppfattas som för hårda, men att det finns fog för dem om man ska kunna bevara en sådan kulturmiljö som Östra Hästholmen är. Men ändå finns det uppfattningar om att det i vissa fall, som när det handlar om vatten- och avloppsfrågor, skulle kunna underlätta med ett förenklat, mindre krångligt regelsystem.

Att uppföra fler hus på ön verkar vara övervägande positivt, men samtidigt vill man bevara idyllen som den är idag, dock så vore det en önskan att få fler boende genom att andelen permanentboende ökar men utan att nya hus byggs. Det vill säga att många av de hus som mestadels står tomma helst kan bebos året runt. Bland dem som svarat ja ställs krav på att husen ska smälta in i miljön både till utseende och med tanke på bebyggelsestrukturen.

De platser på ön som de svarande föreslår för ny bebyggelse redovisas på kartan.

35

Utnämningen av riksintresse för kulturmiljö uppfattas som positivt för att kunna säkerställa ett bibehållande av den ursprungliga bymiljön som flera uppfattar som unik, men samtidigt får det ej vara till hinder för öns fortsatta utveckling.

De flesta av de svarande anser inte att det är några problem eller konflikter med att kombinera ett bevarande och en utveckling av kulturmiljön på Östra Hästholmen. Det finns en önskan att aktuella myndigheter kan förenkla regler för byggande av permanentus. Det efterfrågas också en allsidig samverkan mellan samtliga berörda parter och ärliga avsikter.

Det förekom även att man svarat ja på frågan om en eventuell konflikt mellan bevarande och utveckling. Här menar man att det är viktigt att till exempel en exploatering sker mycket kontrollerat och att man endast tillåter hustyper som passar in i kulturlandskapet och i en begränsad omfattning.

KAPITEL 4 PLANFÖRSLAG

Områdesbestämmelser

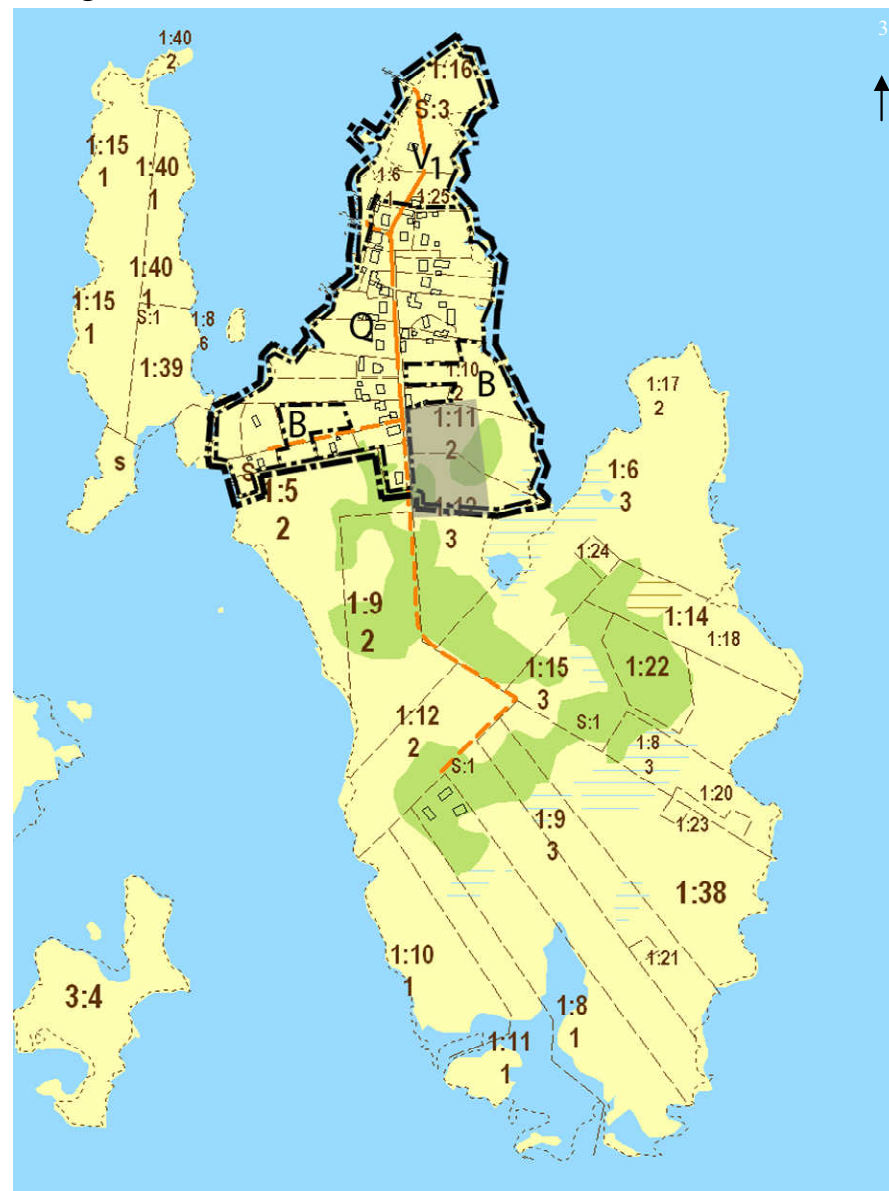
Områdesbestämmelser används som komplement till översiktsplanen i begränsade områden utan detaljplaner. Syftet med områdesbestämmelser är att säkerställa översiktsplanens syfte eller tillgodose riksintressen enligt Miljöbalkens 3 och 4 kap. Områdesbestämmelserna gör det möjligt för kommunen att styra markanvändningen och bebyggelsen i önskvärd riktning och kan till exempel användas för att reglera bebyggelsens utformning i en värdefull miljö. I områden som utgör en värdefull miljö kan man dessutom utöka lovplikten så att den blir densamma som i detaljplanelagda områden. (Boverket, 2002)

Områdesbestämmelser kan reglera markanvändningen, bebyggelsens egenskaper samt administrativa frågor. Däremot varken utesluter eller tillskapar områdesbestämmelser någon byggrätt. Områdesbestämmelser får inte heller avgränsa någon ny allmän plats eller något nytt allmänt ändamål, inte heller avsätta områden för friluftsliv eller områden med skydd för särskilda naturvärden. (Boverket, 2002, s 114)

Reglering av befintlig bebyggelse kan vara nödvändig när kommunen vill rikta krav på många fastigheter när det gäller frågor som bevarande, ändring eller komplettering. Dessutom kan staten ha ett intresse av att få ett kulturhistoriskt värdefullt område av riksintresse reglerat i ett sammanhang i t.ex. områdesbestämmelser. (Boverket, 2002)

Skälen till att jag använder mig av områdesbestämmelser i de aktuella områdena är för att komplettera och säkerställa översiktsplanens syfte, det vill säga för att reglera några speciellt viktiga frågor som översiktsplanen redan har identifierat, som att reglera den befintliga kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljön och för att styra om-, till- och nybyggnader.

Långören

Beskrivning

Handlingar

Handlingarna består av karta, beskrivning, bestämmelser, samt fastighetsförteckning. Jag har dock valt att begränsa magisterarbetet till att inte innehålla någon fastighetsförteckning

Syfte och huvuddrag

Områdesbestämmelserna ska bidra till att säkerställa bevarandet av områdenas befintliga, värdefulla kulturmiljöer samt styra ny-, till- och ombyggnader. Områdesbestämmelserna ska även gynna en framtida utveckling av områdena genom att ange grunddragen för markanvändningen.

Lokalisering och omfattning

Öarna är belägna i Karlskronas skärgård. Områdesbestämmelserna omfattar Östra Hästholmens by, två områden på Ytterön samt Långörens fiskeläge. Övriga utanförliggande delar av de aktuella öarna anser jag vara tillräckligt skyddade då t.ex. strandskydd och skydd för landskapsbilden reglerar markanvändningen.

Tidigare ställningstagande

Delar av eller hela området ingår i följande riksintressen:

Riksintresse för geografiska områden enligt Miljöbalken 4 kap

Riksintresse för kulturminnesvård enligt Miljöbalken 3 kap

Översiktsplan och fördjupad översiktsplan

Översiktsplanen hänvisar till den fördjupade översiktsplanen beträffande skärgården, vars mål är att tillsammans med skärgårdsborna lyfta fram och förstärka den specifika skärgårdskulturen för att bibehålla och utveckla en levande skärgård. Kompletterande bebyggelse på Långören föreslås åt söder, med hänsyn till befintlig bebyggelse. Områdesbestämmelser bör upprättas.

På Östra Hästholmen kan kompletterande bebyggelse ske inom och i anslutning till byn och kräver särskild hänsyn till befintlig bebyggelse. Områdesbestämmelser för Hästholmens by tas fram. För Ytterön finns goda förutsättningar för en kretsloppsanpassad by på norra Ytterön med ett tiotal hus.

Detaljplan

Områdena är ej detaljplanelagda.

Strandskydd

Strandskyddet för området varierar i avstånd. #Väntar på kartmaterial ang. strandskydd#

Skydd av landskapsbild

Förbud att utan Länsstyrelsens tillåtelse uppföra helt ny byggnad, grävnings- och andra förberedelsearbeten för bebyggelse m.m.

Markägoförhållanden

Idag är större delen av Östra Hästholmen-Ytterön i privat ägo, bortsett från mindre ytor som Försvaret och Landstinget äger. Samma förhållande råder på Långören, det är övervägande privat mark förutom ett mindre område i söder som är Försvarets.

Förutsättningar och förändringar

Fiskeläget på Långören visar på få sentida förändringar. En komplettering av bebyggelsen får endast ske med mycket hänsyn tagen till befintlig bebyggelse. Kompletterande bebyggelse kan ske utefter bygatan, som förtätning och söderut. Norra delen av ön bör få en fortsatt användning för byggnader tillhörande båthamnen och dess verksamhet.

Av avgörande betydelse för den av riksintresse utnämnda kulturmiljön i Östra Hästholmens bykärna är ett bibehållande av bebyggelsen och att denna vårdas och underhålls. Bebyggelsen får inte förändras genom avvikande ändringar i form av till-, om- eller nybyggnader, färgval eller materialval. Det är viktigt att behålla byns struktur och inte bygga bort denna genom randbebyggelse strax utanför bykärnan eller på helt nya ställen.

Ny bebyggelse bör ske i byn som komplettering och som en förtätning anpassad efter byns struktur. I övriga områden på Östra Hästholmen-Ytterön bör ny bebyggelse uppföras i anslutning till befintlig och inga hittills obebyggda områden bör tas i anspråk. Undantaget är det på Ytterön, i den fördjupade översiktsplanen, föreslagna utbyggnadsområdet.

Strandskydd och skyddet för landskapsbilden upphävs inom planområdet i och med att områdesbestämmelserna vinner laga kraft.

Bostadshus

Ny bebyggelse ska:

Harmonisera med befintlig bebyggelse.

Ha en rektangulär form och placeras med långsida mot bygatan.

Uppförs i 1 eller 1 ½ plan.

Takvinkel, takform, material- och färgval ska utformas efter lokal tradition.

Eventuell tillbyggnad som veranda eller förstuga ska placeras på byggnadens långsida mot bygata.

Eventuella tillbyggnader som bislag/groventré ska placeras på byggnadens långsida mot baksidan.

Fasad ska utgöras av träpanel och målas med kulör och färgtyp som anknyter till lokala traditioner.

Fönster ska förses med spröjs.

Skorsten ska uppföras i tegel.

Ekonomibyggnader

Nya ekonomibyggnader ska:

Uppförs i enlighet med lokala traditioner.

Uppförs i 1 plan.

Placeras i vinkel mot bygata.

Fasad av trä ska färgas i faluröd färg, fasad av puts färgas vit.

Fasaddekor färgas svart eller vit.

Takvinkel, takform, material- och färgval ska utformas efter lokal tradition.

Fönster ska förses med spröjs.

Skorsten ska uppföras i tegel.

Utökad lovplikt

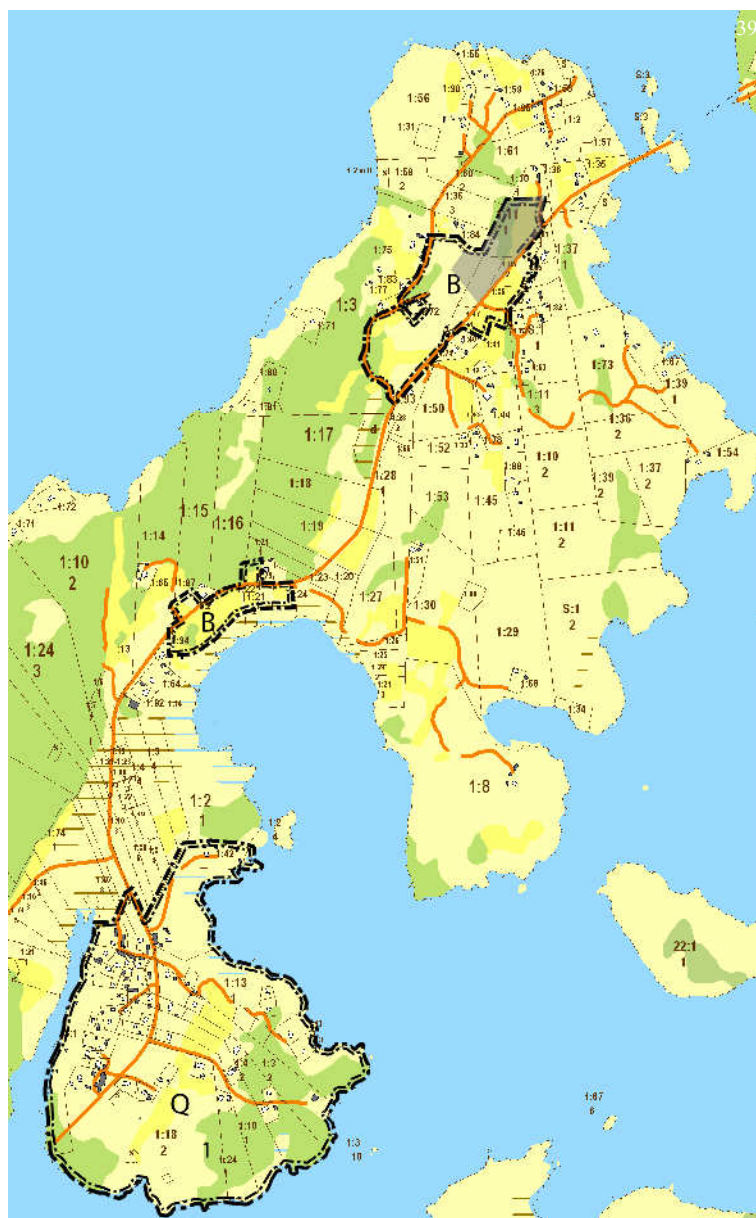
För området gäller att lovplikten utökas till att gälla:

- Rivning
-För ändringsarbeten som påverkar byggnaders yttre utseende

Bilden ovan visar del av det föreslagna bebyggelseområdet i väster. Bilden är tagen väster om området om visar ytan söder om vägen.

Planförslag Östra Hästholmen-Ytterön

Bestämmelser för Östra Hästholmen-Ytterön

Områdesbestämmelser

Följande gäller inom områden med nedanstående beteckningar. Inom hela området gäller dessutom att användningen kan anpassas för etablering av verksamheter inom besöksnäring, turism, upplevelser m.m. För nya bostäder bör i första hand gemensamma avloppslösningar för BDT-vatten användas, samt toalettlösningar med urinseparator eller mulltoa.

Markanvändning

B Bostäder

Q Användning anpassad till bebyggelsens kulturvärden.

Befintlig kulturhistorisk bebyggelse ska bevaras och vårdas. Ändringsarbeten ska harmonisera med övrig bebyggelse. Kompletterande bebyggelse kräver särskild hänsyn till befintlig bebyggelse och ska i byområdet uppföras utefter befintlig struktur. Rivningsförbud för samtliga fastigheter.

Egenskapsbestämmelser

För beskrivning av bebyggelsen hänvisas till kapitlet Byggnadsstil.

Bostadshus

Ny bebyggelse ska:

Harmonisera med befintlig bebyggelse

Uppförs i 1 eller 1 ½ plan

Ha en rektangulär form

Takvinkel, takform, material- och färgval ska utformas efter lokal tradition.

Eventuella tillbyggnader i form av groventré ska placeras på byggnadens långsida mot baksidan.

Eventuell tillbyggnad i form av veranda eller förstuga ska placeras på byggnadens långsida mot bygatan.

Fasad ska utgöras av träpanel, färgas med kulör och färgtyp som anknyter till lokala traditioner.

Fönster ska förses med spröjs.

Skorsten ska uppföras i tegel.

Ekonomibyggnader

Ekonomibyggnader ska:

Uppförs i enlighet med lokala traditioner.

Uppförs i 1 plan.

Fasad av trä ska färgas i faluröd färg, fasad av puts färgas vit.

Fasaddekor ska färgas svart (eller vit).

Takvinkel, takform, material- och färgval ska utformas efter lokal tradition.

Fönster ska förses med spröjs.

Skorsten ska uppföras i tegel.

Utökad lovplikt

För Q-området gäller att lovplikten utökas till att gälla:

– Rivning

- För ändringsarbeten som påverkar byggnaders yttre utseende

Bilderna visar delar av de föreslagna bebyggelseområdena. Övre bilden visar del av norra området. Bilderna nedan visar det föreslagna södra bebyggelseområdet, väster respektive öster om vägen.

KAPITEL 5

KONSEKVENSER AV PLANFÖRSLAG

I detta kapitel presenterar jag tänkbara konsekvenser som ett genomförande av områdesbestämmelserna skulle kunna medföra. En del av mitt syfte med magisterarbetet är att utöver att presentera ett planförslag även följa upp eventuella följder av förslaget. Kapitlet avslutas med några personliga reflektioner angående kulturmiljöerna i framtiden.

Konsekvenser och motiv till områdesbestämmelserna

Som tidigare påtalats, pekar översiktsplanen och myndigheter som Länsstyrelsen på behovet av områdesbestämmelser och ett tydligare skydd av kulturmiljöerna inför framtiden. Områdesbestämmelserna i sig innebär ett uppfyllande av miljömålet god bebyggd miljö eftersom det senast 2010 ska finnas ett mer långvarigt skydd av miljöerna. Områdesbestämmelserna uppfyller även miljömålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* i och med att de syftar till att värna, skydda och utveckla byggnader och miljöer.

Konsekvenser för Långören

De områden som föreslås för bostäder används idag av de boende. Bebyggs dessa i framtiden så kommer de boende inte längre att fritt kunna använda sig av dessa ytor, såsom idag. Dock så finns det stora ytor på södra delen av ön som skulle kunna användas istället, så en eventuell konflikt häremellan kan lösas. Områdesbestämmelserna syftar till att styra den framtida markanvändningen för bostäder, så att eventuella nya bostäder uppkommer i anslutning till befintlig bebyggelse. Tanken är att behålla den av tradition täta grupperingen av hus och inte ta nya obebyggda områden i anspråk. Detta även av hänsyn till de riksintressen som finns i området.

Beteckningen H är införd med syfte att underlätta för att erhålla ett mer levande utvecklat samhälle. Tanken är att göra det enklare att ha verksamheter inom besöksnäringen som turism, naturupplevelser, olika sportaktiviteter m.m. Projektet *Strövstigar i skärgården*, som tidigare nämnts, syftar bland annat till att uppföra informationspunkter och en vandringsstig runt ön och är ett steg i rätt riktning för att få en mer levande skärgård. Skyltade badplatser, fiske, guidade turer till havs mm är exempel på aktiviteter som kunde locka fler besökare till ön. Planbestämmelsen ska även underlätta ifall någon av de boende vill ha möjlighet att inrymma hantverksnäring eller ateljé i något ekonomihus

Beteckningen Q ska bidra till att bebyggelsen vårdas och endast ändras med hänsyn till sin kulturhistoria. Detta kan i viss mån upplevas som en inskränkning för de boende då krav ställs på hur t.ex. ändringsarbete på byggnaders utsida ska se ut. Teoretiskt skulle det i vissa fall kunna bli tal om ersättningskrav. Men beteckningen innebär också att den miljö som idag finns i byn och som älskas av så många, framför allt långörenborna själva, kommer att ha bättre förutsättningar för en fortsatt existens. Därmed tar områdesbestämmelserna stor hänsyn till riksintresset för kulturmiljöer. Ett framtida utökat boende ger en belastning på vatten och avlopp. Dock så har det sagts att enskilt avlopp för BDT-vatten är rimligt liksom att en gemensam framtida vattentäkt på öns södra del eventuellt kan tas i anspråk.

Idag är ön främst bebodd säsongvis, men trenden visar att fler pendlar och bor på ön under helgerna, under hela året. I en enkät framkom även att en yngre familj funderat på att prova på att bo permanent på ön under några år. Med ett ökat boende ute i skärgården, uppstår så frågan hur man löser behov av dagis, skola, sjukvård osv. Ett utökat boende kräver att de kommersiella transportmöjligheterna förbättras. Tyvärr verkar det vara svårt att hitta

en möjlighet, som är ekonomiskt lönsam, för kommunen. Slutsatsen är att Långören ligger mycket långt ut i skärgården, i fjärran sett, av vissa tjänstemän, och då inte ur geografiskt perspektiv menat.

Konsekvenser för Östra Hästholmen-Ytterön

De föreslagna områdena för ny bostadsbebyggelse på Östra Hästholmen kan leda till att det blir en tätare bebyggelse. Inom bykärnan kommer den gamla strukturen snarare att förstärkas genom att ny bebyggelse bör placeras som förtätning och utefter traditionella mönster. Detta innebär att den så tydligt avgränsade bykärnan får behålla sin befintliga utbredning, då inga nya bostäder tillkommer som randbebyggelse. Även på dessa öar har föreslagen, ny bebyggelse placerats i anslutning till redan befintligt bebyggda områden. Detta faktum borde underlätta vid bygglovsärenden eftersom särskild hänsyn måste tas till riksintressen och naturreservat.

De föreslagna bostadsområdena, inklusive området på Ytterön kan om de bebyggs ge öarna mer liv och ett bättre underlag för vägfärjan samt mer liv och rörelse på öarna året runt.

Även på Östra Hästholmen innebär Q-området att ägarna till fastigheterna här inom, får större krav på sig när det gäller förändringsarbete på byggnaders utsida. Men fördelarna blir att byns karaktär får bestå för framtiden och riksintresset blir tillgodosett.

Beteckningen H ska underlätta för de boende att bedriva verksamheter inom besöksnäring, turism, upplevelser m.m. för att på så vis kunna locka fler besökare eller arbeta hemifrån.

Slutord

Jag avslutar med att reflektera över framtiden för skärgårdsöarna utifrån mina planförslag.

I grunden handlar det om troligheten att fler kommer att bosätta sig i skärgården. Men det handlar även om möjligheten till detta. Förmodligen är det Ytterön- Östra Hästholmen som skulle kunna få fler boende. Avgörande är läget, en skärgårdsmiljö med i princip obegränsad möjlighet att ta sig till och från fastlandet. Vägfärjan är öarnas avgörande faktor in i framtiden. Utan denna blir ett boende för en familj troligen ej lockande, då möjligheterna till arbetspendling, skolskjuts med mera försvåras betydligt. När det handlar om ökat andel permanentboende så är troligen det föreslagna bebyggelseområdet på Ytterön det som skulle kunna få störst betydelse, både för underlaget till vägfärjan, men framför allt för att uppbringa en mer levande boendemiljö.

För Långörens del, som inte har någon vägfärja, utan måste förlita sig till servicen som erbjuds av skärgårdsbåtarna, är det förmodligen mindre troligt att antalet permanentboende kommer att öka mer än obetydligt. Ett alternativ är veckopendlare eller familjer som kan jobba hemifrån med hjälp av bredbandsuppkoppling. Kanske IT kan vara den faktor som bromsar trenden med den allt mer avfolkade skärgården. IT skulle i synnerhet kunna bidra till fler bofasta i den yttre delen av skärgården. För detta krävs en stabil och pålitlig uppkoppling.

Det finns även två scenarier man kan fundera över, boplikten samt det framtida klimathotet.

Med ett scenario med boplikt skulle den kommunala servicen behöva utvecklas betydligt när det gäller service som kommunikationer, vård och omsorg, dagis m.m. Men samtidigt har fastighetspriserna i området, i alla fall Östra Hästholmen-Ytterön, stigit och försvårar chanserna för till exempel barnfamiljer att bosätta sig

här. Man kan inte heller klandra de fastighetsägare som endast nyttjar sina hus på fritiden eller under vissa årstider. Men kanske man kan få en ökad förståelse för hur livlösa och tomma kulturmiljöerna är under resten av året. Ett försök med boplikt skulle åtminstone frammana en förbättring från den kommunala sidan när det gäller service.

Scenariot med det framtida klimathotet ställer skärgården inför ett nytt hot. Nu är det inte enbart öde och tomma kulturmiljöer hotet handlar om, utan om deras totala existens. Hotbilden är tydlig. Då östra Blekinges kustlandskap är mycket flackt, kan man förvänta sig att skärgården och vissa kuststräckor här kommer att drabbas särskilt.

Långörens högsta punkt över havet är cirka två meter. Landhöjningen i sydligaste Sverige har nästan upphört helt, under 1900-talet var den för Blekinges kust beräknad till 4 cm/100 år. (Berglund, 1976)

Östra Hästholmen-Ytterön, samt intilliggande Inlängan och Öppenskar, är de öar i Torhamns skärgård som höjer sig högst över havet, cirka tio meter. Övriga öar låg helt eller delvis under vatten under stenåldern. (Anglert 2000, s 2.).

Vid en eventuell framtida höjning av havsnivån kommer Långören att drabbas hårt. Redan nu vid högt vattenstånd tar sig vattnet långt in på ön. På den översta bilden, som togs av Björn Berglund i februari 2007, då vattenståndet var +55 cm ser man vilka problem som framtiden kan bjuda på.

Norra delen av Långören är nästan helt avskuren och vattnet har nått ända fram till bebyggelsen. Den nedre bilden visar normaltillståndet.

Björn E Berglund

För Östra Hästholmen-Ytterön borde den äldre bebyggelsen vara utom fara då den i de flesta fall är belägen högt på land. I synnerhet bykärnan ligger högt, liksom mycket av bebyggelsen på Ytterön. Den yngre strandnära bebyggelsen kommer onekligen att hamna inom ett riskområde och förmodligen kommer havet än en gång att stiga så att Östra Hästholmen skiljs ifrån Ytterön, så som det en gång såg ut.

Livet i skärgården har under hundratals år inneburit tuffa förhållanden och livsvillkor för skärgårdsborna. De är präglade av ett liv där man fått anpassa sig efter vädrets makter men samtidigt fått njuta av allt det fantastiska som övärlden har att ge. Frågan är bara om det i framtiden finns några skärgårdsbor kvar, som kan kämpa för de gamla kulturmiljöernas fortsatta existens! Kanske tar havet tillbaka det som vi en gång fick till låns.

LITTERATURFÖRTECKNING

Anglert M. (2000) *Glimtar ur Ytteröns och Östra Hästholmens historia*.

Berglund, B. (1976) *Landskapsförändringar i Östblekinge*. Särtryck ur Blekinges Natur 1976. Jämjö: Blekinge naturskyddsförbund

Berglund, B. (2006) *Långören 1726-2006*.

Berglund, H. *Långöra - lotsarnas ö, 3. Bebyggelse och näringsliv*. Särtryck ur Blekingeboken 1968. Karlskrona : Blekinge hembygdsförbunds förlag

Blekinge Museum. (1989) *Bebyggelseinventering Torhamns socken*.

Blekinge Museum. (1998) *Kulturmiljöer i Karlskrona skärgård. Utredning inför fördjupad översiktsplan*. Karlskrona : Blekinge museum

Boverket. (2002) *Boken om detaljplan och områdesbestämmelser. 2002 års revidering*.

Karlskrona : Boverket

Boverket. (2006) *Vad händer med kusten*. (elektronisk)

Tillgänglig: <<http://www.boverket.se>>

Publicerat/Boverket informerar/År 2006/2006:1/Litteratur ”Vad händer med kusten? Erfarenheter från kommunal och regional planering samt EU-projekt”

(06-12-02)

Ejdestam, J (red.) et al, (1947). Sveriges bebyggelse landsbygden, Blekinge län 5

Statistisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd. Landsbygden. Del V. Uddevalla : Hermes

Karlskrona kommun. (2004) Ärendeförteckning vid miljö- och byggnadsnämndens sammanträde den 10 november 2004. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.karlskrona.se/upload/prot_mbn_041110.doc> (06-12-15)

Karlskrona kommun (1980) Intresseredovisning för kulturminnesvården i Blekinge län.

Karlskrona kommun (2002). *Översiktsplan för Karlskrona kommun*.

Karlskrona kommun (1999). *Översiktsplan för Karlskrona kommun, fördjupning beträffande skärgården*.

Karlskrona kommun (1998). *Översiktsplan för Karlskrona kommun, fördjupning beträffande skärgården, samrådshandling*.

Långörens släktförening. *Välkommen till Långören*. (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.langoren.nu/site/langoren.htm>> (06-10-08)

Länsstyrelsen i Blekinge län. *Blekinges byggnadsminnen*. (elektronisk)

Tillgänglig: <http://www.k.lst.se/k/amnen/Kulturmiljo/bebyggelse/byggnadsminnen/byggnadsminnen_kml.htm> (06-10-08)

Länsstyrelsen i Blekinge län (2004) *Hästholmen-Ytterön*. (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.k.lst.se>>Ämnesområden/Miljö/Naturvården/skyddad natur/Naturreservat/Naturreservat i Blekinge län/ Hästholmen-Ytterön/ (07-02-16)

Länsstyrelsen i Blekinge län. *Långörens lotshus, Karlskrona*. (elektronisk).
Tillgänglig: <<http://www.k.lst.se>> Startsidan/Ämnesområden/Kulturmiljö/Bebyggelse/Byggnadsminnen/ (06-10-09)

Länsstyrelsen i Blekinge län (2006) *Riksintressen*. (elektronisk).
Tillgänglig: <<http://www.k.lst.se>> Startsidan/Ämnesområden/Samhällsplanering/Riksintressen (07-02-16)

Länsstyrelsen i Blekinge län. *Riksintresse geografiska områden 4 kap. MB*. (elektronisk). Pdf-format. Tillgänglig: <<http://www.k.lst.se>> Startsidan/Ämnesområden/Samhällsplanering/Riksintressen/Geografiska bestämmelser (06-11-12)

Länsstyrelsen i Blekinge län, 1996, *Odlingslandskapet i Blekinge, bevarandeplan*, Karlskrona

Karlskrona : Länsstyrelsen i Blekinge län
Länsstyrelsen i Blekinge län, 1975, *Skötselplan för naturreservatet Hästholmen-Ytterön, Karlskrona kommun*. Karlskrona : Länsstyrelsen i Blekinge län.

Länsstyrelsen i Blekinge län, (1986). *Torhamns ytterskärgård, natur och kulturvården*. 1986:2. Karlskrona : Länsstyrelsen i Blekinge län.

Nationalencyklopedin. *Kronohemman*. (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ne.se>> (06-10-12)

Nationalencyklopedin. *Kås*. (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ne.se>> (06-10-22)

Nationalencyklopedin. *Östra Häradet*. (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ne.se>> (06-10-07)

Region Blekinge (2004) *Så här möter Blekinge framtiden Regionalt tillväxtprogram för Blekinge 2004-2007*. (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.regionblekinge.se/?regionblekinge=270546f>>

Region Blekinge. *Projektdatabas*. (elektronisk) Tillgänglig: <http://www.mal2sodra.lst.se/> Projektdatabas/ (06-12-02)

Riksantikvarieämbetet (2004) *Slutredovisning av miljömålsprojektet - Indikatorer för levandekust och skärgård- att mäta förutsättningarna för framtidens kulturarv*. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2004:3 (elektronisk) Tillgänglig:<<http://www.raa.se/publicerat/9172093439.pdf>> (07-02-12)

Sveriges miljömål. *Blekinge läns miljömål, god bebyggd miljö.* (elektronisk)

Tillgänglig: <<http://miljomal.nu>>

Miljömål/Regionala miljömål/Blekinge län/God bebyggd miljö/
(06-12-08)

Sveriges miljömål, *Blekinge läns miljömål, hav i balans samt levande kust och skärgård.* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://miljomal.nu>>

Miljömål/Regionala miljömål/Blekinge län/Hav i balans samt levande kust och skärgård/
(06-12-08)

Sveriges miljömål. *10. Hav i balans samt levande kust och skärgård.* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://miljomal.nu>>

Miljömål/Sveriges 16 miljömål och delmål/10 Hav i balans samt levande kust och skärgård/
(06-12-08)

Öriket - Karlskrona skärgård. *Avslutade projekt, IT och möjligheter i Karlskrona skärgård* (elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.skargarden.net>>

Skärgårdsutveckling/Avslutade projekt/ (06-10-09)

Öriket - Karlskrona skärgård. *Avslutade projekt. Byn på nätet.* (elektronisk)

Tillgänglig: <<http://www.skargarden.net>> Skärgårdsutveckling/
Avslutade projekt/
(06-12-06)

Bildkällor: Samtliga fotografier är tagna av författaren om inget annat anges.

Bild nr 1-9: Karlskrona kommun. Omarbetad av författaren.

Bild nr 10-14: Länsstyrelsen i Blekinge län, (1986). *Torhamns ytterskärgård, natur och kulturvärden.* 1986:2. Karlskrona : Länsstyrelsen i Blekinge län.

Bild nr 15-21: Berglund, H. *Långöra - lotsarnas ö, 3. Bebyggelse och näringsliv.* Särtryck ur Blekingeboken 1968. Karlskrona : Blekinge hembygdsförbunds förlag

Bild nr 22: Björn E Berglund. Omarbetad av författaren.

Bild nr 23-24: Berglund, H. *Långöra - lotsarnas ö, 3. Bebyggelse och näringsliv.* Särtryck ur Blekingeboken 1968. Karlskrona : Blekinge hembygdsförbunds förlag

Bild nr 25-30: Karlskrona kommun. Omarbetad av författaren.

Bild nr 31: Berglund, H. *Långöra - lotsarnas ö, 3. Bebyggelse och näringsliv.* Särtryck ur Blekingeboken 1968. Karlskrona : Blekinge hembygdsförbunds förlag

Bild nr 32-33: Miljömålsportalen. Illustratör: Tobias Flygar.

Bild nr 34-39: Karlskrona kommun. Omarbetad av författaren.

BILAGOR

Bilaga 1

Enkät Långören

1. Vill Ni att bebyggelsemiljön på Långören ska bevaras som den ser ut idag?

Ja   Nej

Motivera

2. Anser Ni att ett bevarande av bebyggelsemiljön på Långören är:

Positivt   Negativt

Motivera

3. Hur vill Ni att Långören ska utvecklas?

4. Vad tycker Ni skulle behövas för att utveckla Långören? Tex bättre kommunikationer mm.

5. Tycker Ni att Långören borde ha fler permanentboende?

Ja   Nej

Motivera

6. Tycker Ni att Långören borde ha fler fritidsboende?

Ja   Nej

Motivera

7. Vad tycker Ni om de restriktioner/regler som finns för att få bygga om, bygga till eller bygga nytt på Långören?

Bra   Dåligt

Motivera

8. Anser Ni att ett förenklat regelsystem skulle underlätta för att locka fler permanentboende?

Ja   Nej

Motivera

9. Ställer Ni Er positiv till att nya bostäder kan få uppföras på Långören ?

Ja   Nej

Motivera

10. Om Ni svarat ja på fråga 9, vilken typ av boende?

Fritidsboende   Permanentboende

Motivera

11. Om Ni svarat ja på fråga 9, var på Långören skulle nya hus få uppföras?

Ringa in på karta eller beskriv

12. Anser Ni att det riksintresse för kulturmiljö som finns för att skydda öns kulturmiljö är:

Positivt   Negativt

Motivera

13. Uppfattar Ni att det kan finnas några problem eller konflikter med att kombinera ett bevarande och en utveckling av bebyggelsemiljön på Långören?

Ja   Nej

Motivera

Bilaga 2

Enkät Östra Hästholmen

1. Vill Ni att bebyggelsemiljön på Östra Hästholmen ska bevaras som den ser ut idag?

Ja   Nej

Motivera

2. Anser Ni att ett bevarande av bebyggelsemiljön på Östra Hästholmen är:

Positivt   Negativt

Motivera

3. Hur vill Ni att Östra Hästholmen ska utvecklas?

4. Vad tycker Ni skulle behövas för att utveckla Östra Hästholmen?

5. Tycker Ni att Östra Hästholmen borde ha fler permanentboende?

Ja   Nej

Motivera

6. Tycker Ni att Östra Hästholmen borde ha fler fritidsboende?

Ja   Nej

Motivera

7. Vad tycker Ni om de restriktioner/regler som finns för att få bygga om, bygga till eller bygga nytt på Östra Hästholmen?

Bra   Dåligt

Motivera

8. Anser Ni att ett förenklat regelsystem skulle underlätta för att locka fler permanentboende?

Ja   Nej

Motivera

9. Ställer Ni Er positiv till att nya bostäder kan få uppföras på Östra Hästholmen?

Ja   Nej

Motivera

10. Om Ni svarat ja på fråga 9, vilken typ av boende?

Fritidsboende   Permanentboende

Motivera

11. Om Ni svarat ja på fråga 9, var på Östra Hästholmen skulle nya hus få uppföras?

Ringa in på karta eller beskriv

12. Anser Ni att det riksintresse för kulturmiljö som finns för att skydda öns kulturmiljö är:

Positivt   Negativt

Motivera

13. Uppfattar Ni att det kan finnas några problem eller konflikter med att kombinera ett bevarande och en utveckling av bebyggelsemiljön på Östra Hästholmen?

Ja   Nej

Motivera

Ett examensarbete av Johanna Olsson vt 2007
Sektionen för teknokultur, humaniora och samhällsbyggnad,
Programmet för fysisk planering vid Blekinge Tekniska Högskola

